

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mateja Fajt

Maske svobode
Oblačilne prakse upora

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mateja Fajt

Mentor: izr. prof. dr. Peter Stanković

Maske svobode
Oblačilne prakse upora

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

Zahvaljujem se mentorju, staršem in ekipi.

Maske svobode: oblačilne prakse upora

Ljudje se maskirajo ob posebnih dogodkih ali okoliščinah, običajno ob praznikih, ki so del običajev in tradicije, pri specializiranih poklicih ali v določenih športih. Maskiranje je kompleksen fenomen, ki se razteza od vsakodnevnih praks do mitoloških ritualov. Protestniška maska je posebna vrsta maskiranja, ki je postala sestavni del protestov. Zaradi raznolikosti po izgledu in namenu se protestniške maske delijo glede na prekrivnost in funkcionalnost. Maskiranje na protestih se pojavlja predvsem zaradi zaščite posameznika in celotne skupine, uporabljajo pa se tudi za izražanje solidarnosti, simbolnih sporočil in vpeljave humorja v proteste. Kot oblačilna praksa maskiranje omogoča identifikacijo s skupino in odpira nov politični prostor za komunikacijo. Protestniška maska je potrebno razumeti večplastno, saj je del taktike gibanja, ki na protestih ščiti protestnika, hkrati pa je del kulture upora, ki masko uporablja kot sredstvo simbolnega izražanja.

Ključne besede: maske, protest, družbena gibanja, anonimnost, kultura oblačenja.

Masks of freedom: clothing praxis of resistance

People mask up at special events or situations that are a part of the customs and traditions, at specialized occupations or in particular sports. Masking is a complex phenomenon that extends from everyday praxis to mythological rituals. Protest mask is a special type of masking that has become a constitutive part of the protests. Diversity of the protest masks can be divided into two categories: by coverage and by functionality. Masking up on protest occurs mostly for protection reasons of an individual and of the group as whole, but it is also used to express solidarity, symbolic messages and to add humour in the protests. As a clothing praxis masking enables group identification and opens new political space for communication. Protest mask should be understood in a multilayered way, as a part of the movement's tactic, that protects the protestor, but at the same time as a part of the protest culture, that uses mask as means of symbolic expression.

Key words: masks, protest, social movements, anonymity, culture of clothing.

KAZALO

1 UVOD	7
1.2 Opredelitev predmeta preučevanja	8
2 TEORIJE MASK	9
2.1 Maska kot oblačilni kos	9
2.3 Raziskovanje mask v Sloveniji	11
3 PROTESTNIŠKA MASKA	12
3.1 Pomen protesta za nastanek protestniške maske	12
3.2 Vrste protestniških mask	13
3.3 Maske zaščite	17
3.4 Simbolne maske	19
3.5 Negativni vidiki protestniškega maskiranja	20
3.6 Protestniška maska kot oblačilna praksa upora	23
4 PROTESTNIŠKA MASKA V SLOVENSKEM OKOLJU	26
5 ANALIZA INTERVJUJEV	29
5.1 Metoda	29
5.2 Vrste mask	30
5.3 Protestniška maska kot zaščita	30
5.4 Simbolizem protestniške maske	31
5.5 Negativni vidiki protestniškega maskiranja	32
5.6 Maskiranje kot oblačilna praksa	34
5.7 Protestniško maskiranje v lokalnem okolju	35
5.8 Sklep analize	37
6 ZAKLJUČEK	41
7 LITERATURA	44
PRILOGE	51
PRILOGA A: INTERVJU Z MIRKOM	51
PRILOGA B: INTERVJU Z MAJO	53
PRILOGA C: INTERVJU Z NIKO	56
PRILOGA Č: INTERVJU S PETROM	59

PRILOGA D: INTERVJU Z IVANOM	61
PRILOGA E: INTERVJU Z RAMONO BRAJDIČ	65
PRILOGA F: INTERVJU Z NATAŠO	68
PRILOGA G: INTERVJU S PETRO	73

KAZALO SLIK

Slika 3.1 in Slika 3.2: Primer dveh variacij posterja; Obama z Anonymous masko in in antifašist s podkapo.....	14
Slika 3.3: Mobilizacijski plakat za demonstracijo v Freiburgu (Nemčija).....	15
Slika 3.4: »Mi smo...črni blok enega«. Mobilizacijski plakat za protest proti srečanju Svetovne banke in Mednarodnega monetarnega sklada, 2001.....	20
Slika 3.5: Izrezek prve strani časopisa Delo, 21.6.2001. Slika udeleženca protestov proti G8 v Genovi.....	22
Slika 3.6: Grafika z napisom: »Združene barve črnega bloka«. Grafika se poigrava s sloganom italijanske blagovne znamke Benetton.....	24
Slika 4.1: Keširani maski takratnega predsednika vlade Janeza Janše in ministra za visoko šolstvo, znanosti in tehnologijo Jureta Zupana, nošeni na študentskem protestu Avtonomne tribune pred vlado (2007).....	26
Slika 4.2: Primer pogostega načina nošenja Anonymous maske na protestih. Fotografija iz demonstracije Proti vladavini dolga.....	28
Slika 5.1: Fotografija akcije »teroristična« zabava proti »slovenskemu terorističnemu sodstvu« pred Okrožnim sodiščem v Ljubljani, 2003.....	40
Slika 6.1: Grafika iz knjige <i>Abolish Restaurants: a Worker's Critique of the Food Service Industry</i>.....	41

1 UVOD

Ljudje se maskirajo ob posebnih dogodkih ali okoliščinah, običajno ob praznikih, ki so del običajev in tradicije, pri specializiranih poklicih ali v določenih športih. Poznamo več vrst mask: od karnevalskih, gledaliških, erotičnih, športnih, do zaščitnih, medicinskih, poklicnih in še bi lahko naštevala. Ljudi maske privlačijo že od nekdaj, saj se lahko z njimi igrajo, ščitijo, prevzemajo različne vloge; etnologe maske vlečejo iz drugih razlogov, saj jih lahko popisujejo; kulturologe pa maske zanimajo zato, da preučujejo njihove kulturološke in ideološke pomene. Tudi mene osebno maska privlači, ker se lahko, vsaj delno, prepoznam v vseh treh skupinah, posebej pa še, ker je maskiranje zanimiva točka debate znotraj protestniških gibanj.

Vizualno podobo protesta povezujemo z mnogimi elementi: množica, megafoni, transparenti, dvignjene pesti... Te podobi so se pridružile tudi maske kot del širšega fenomena človeškega maskiranja. Na mnogih protestih - tako v tujini kot v Sloveniji - sem opazila raznolike prakse zakrivanja, maskiranja in kamufliranja. Opirajo celo paleto dualnosti: maske nas naredijo nevidne in hkrati vidne, pritegnejo pozornost in jo hkrati odbijajo. Izdelava diplomskega dela mi odpira možnosti, da raziščem različne plasti te prakse.

Osnovno raziskovalno vprašanje, ki me bo vodilo skozi nalogo je kakšni so razlogi za nošenje mask na protestih. Oziroma kaj vodi protestnike, da jih uporabljajo v svojih akcijah? Gibala se bom med naslednjimi tematskimi koordinatami fenomena protestniškega maskiranja: zaščita-anonimnost-komunikacija.

Diplomo bom razdelila na dva, medsebojno povezana dela. V teoretskem bom odprla več vidikov maskiranja na protestih. Opirala se bom teorije o družbenih gibanjih, ki so na problem posvetile s politološko lučjo, ter na teorije oblačenja in mode, ki bodo žarele v kulturološki luči. Uvodni teoretski del stoji na obilu nekonvencionalnih primarnih (pozivi, izjave) in sekundarnih (akademskih) virov. V pomoč mi bo tudi predznanje iz terena. V empiričnem delu bom raziskala prakso maskiranja v Sloveniji v zadnjih enajstih letih, torej od leta 2001 do 2012. Moje osrednje orodje raziskave bodo intervjuji, ki jih bom opravila med aktivisti. Lokaliziranje teme s konkretnimi primeri mi bo nudilo globlje razumevanje celovitosti te prakse.

1.2 Opredelitev predmeta preučevanja

V diplomski nalogi bom raziskovala različne načine prekrivanja in zakrivanja obraza na protestih in se pri tem osredotočila (na razočaranje marsikaterega antropologa) na prakse, povezane z gibanji sodobnega radikalnega aktivizma¹ na območju Zahoda, predvsem Evrope in ZDA, s poudarkom na Sloveniji v zadnjih enajstih letih. Temu botruje moje zanimanje za analizo pojava v lokalnem okolju ter dostopnost literature. Moj pogled bo usmerjen v rute, črne maske, Anonymous maske, »arafatke«, kaširane maske in druge oblike zakrivanja obraza na protestih, ki jih opredeljujem kot protestniške maske.² Omejila se bom na prakse, ki se pojavljajo na protestih. Še več, raziskovala bom predvsem prakse protesta sodobnega radikalnega levičarskega aktivizma, ki se utelesijo v javnem prostoru. Posebej me zanima, kakšne prakse in izkušnje z maskiranjem se kažejo v Sloveniji v zadnjih enajstih letih, ter na katerih protestih so se maske pojavile.

Pri raziskovanju bom namerno izključila maskiranje ekstremnih desničarjev (primer belih mask Ku Klux Klana), raznih šovinističnih skupin, islamskih fundamentalistov, športnih (predvsem nogometnih) navijačev in drugih oblik maskiranja, ki tudi nosijo politično noto. Ne želim, da »maske padejo dol« in zato ne bom iskala, kdo se skriva za masko, ali celo profilirala aktivistov. Žal bom zavestno izpustila tudi vlogo spola, saj bi jo to odprlo polje celi novi študiji.

¹ Kot ga definira aktivist in akademik Richard Day (2005).

² Kaj je maska in kaj ni je seveda težko vprašanje in postavljanje definicije brez konkretnih primerov je precej površno početje. Nejasnosti se pojavijo takoj, ko se vprašamo, ali je make-up že maska, ali je maska šele poslikava obraza; ali je nikab maska ali je pokrivalo; ali lahko vsako prekrivanje obraza že prepoznamo kot masko, ipd. ?

2 TEORIJE MASK

Maskiranje je kompleksen fenomen, ki se razteza od vsakodnevnih praks do mitoloških ritualov. Da masko razumemo, moramo spoznati maskologijo (Kuret 1995), torej konceptualne pristope k maski, pa tudi specifiko različnih vrst mask. Mikhail Bakhtin, ruski kulturni kritik, ki se je ukvarjal tudi s konceptom karnevala navaja, da je simbolizem maske neizčrpen in je najbolj kompleksna tema ljudske kulture:

maska je povezana z užitkom spremembe in reinkarnacije, s pestrostjo relativnosti in veselo negacijo uniformiranosti in podobnosti; zavrača konformnost do samega sebe/.../Vsebuje igriv element življenja; temelji na posebnem odnosu med realnostjo in podobo, karakteristike najpomembnejših antičnih ritualov in spektaklov (Bakhtin 1984, 39-40).

Tudi Efrat Tseëlon, pionirka kulturnih študij na področju mode, v esejih o maškaradi tke pomen maske iz mnoštva pogledov in raziskav. Tako kot Bakhtin prepoznava povezanost maske s transformacijo in kategorijo spremembe (Tseëlon 2003), osredotoča pa se na odnos med identiteto in masko. »Filozofija maske predstavlja dva pristopa k identiteti. En predpostavlja avtentičnost sebstva (ki jo maska včasih prekriva). Drugi pristop poudarja, da maska preko mnoštva avtentičnih manifestacij ohranja raznolikost naših identitet.« (prav tam). Maska ima za posameznika igra posebno vlogo: je pripomoček, ki soustvarja preobrazbo. Z masko se začne preobrazba, z masko prevzameš novo vlogo, ki ti jo maska ponudi. Bolj kot za spremembo identitete pa gre za poigranje z njo. Odnos med posameznikom in masko je zanimal tudi mnoge druge raziskovalce. Antropolog Charles Jedrej na podlagi študije o afriških maskah klasificira tri odnose med notranjostjo in zunanostjo, kjer maska nastopa kot označevalec med dvema poloma: »... maska je minimalnega pomena in je maskiranec pomemben (tančica, zaslon); maskiranec je nepomemben in maska ustvarja osrednji pomen (maske duhov); maskiranec in maska sta pomembna.« (Jedrej v Tseëlon 2003, 27).

2.1 Maska kot oblačilni kos

Razpredanje o pomenih mask bom nadgradila z razmišljanjem o maski kot oblačilnem kosu. Povzela bom nekaj pristopov k funkcijam oblačenja, saj mi bo to v nadaljevanju naloge pomagalo pri razumevanju nošenja protestniške maske.

Element zaščite naj bi bil eden od temeljnih vzrokov za oblačenje. Ne bom se spuščala v zgodovinske oz. evolucijske razloge za oblačenje in krašenje, saj obstaja o tem več teorij (glej npr. M. J. Horn in L. M. Gurel, R. Rubinstein, J. C. Flugel). Namesto bi izpostavila izpostavila le zaščitno teorijo (*protective theory*), ki razume oblačila predvsem kot način zaščite. Še več, ne gre samo za zaščito pred okoljem, pravita Horn in Gurel, temveč so »oblačila uporabljena tudi za zaščito pred nevarnostmi, ki so primarno psihološke narave« (Horn in Gurel 1981, 25). Zaščitni motiv se kaže tako v fizični kot tudi v psihološki zaščiti telesa.

Oblačila in oblačilni kosi igrajo svojo vlogo tudi v grajenju družbenih odnosov: »Z oblačili se posameznik identificira s formalnimi ali neformalnimi skupinami.« (prav tam, 33). Pri maskah pa Tseëlonova opaža, da se jih uporablja bolj za identifikacijo kot za zakrivanje (Tseëlon 2003, 24). Družbeni vidik oblačenja obsega tako vzpostavljanje in ohranjanje odnosov znotraj skupine kot navzven. Oblačila kot komunikacijska sredstva so rdeča nit številnih raziskav o modi. Še več: oblačenje in s tem modo mnogi teoretiki razlagajo kot jezik,³ ki ga je moč »govoriti«, brati in interpretirati. Britanski kulturolog William Keenan (2001, 181) takole razloži »pogovarjanje« med politiko in oblačili: »Jasno, da obleka ni kulturno ali politično nevtralna, ampak da je napolnjena s pomeni. Oblačila so stvari, ki govorijo glasno – kaj pa povedo, ni nikoli popolnoma jasno. Govorico obleke je potrebno raziskati v vsaki situaciji, v kateri se pojavi.« Podobno razmišlja Ameriška družboslovka Ruth Rubinstein: »tako kot besede tudi podobe oblačil postanejo pomembne le, ko so uporabljene v specifičnem družbenem kontekstu.« (Rubinstein 2001, 8). Okvir skozi katerega lahko beremo oblačila, sestavljajo situacija - kontekst - okolje. Specifika maskiranja je, da po eni strani onemogoči komunikacijo: zakrije obraz (oziroma njegove dele), ki je ključen element v medosebni komunikaciji. Etnologinja Janja Žagar v študiji pokrival (2004) izpostavi pomen obraza v komunikaciji in pravi, da so dodatki, ki jih nosimo na glavi, najopaznejši in tudi najzgovornejši, saj je glava

³ Najdobesedneje Alison Lurie v *The Language of Clothes* (1983).

najpomembnejši del telesa. Maskirančevo obrazno mimiko je težko razbrati, kar poveča možnost za nejasno komunikacijo (Heyl 2001, 127), hkrati pa pokrit obraz preusmeri pozornost k telesu (Tseelon 2003, 22). Prav zaradi nejasnosti, zameglejnosti pa je maska kot oblačilni kos še toliko boljši medij za komunikiranje za simbolnih sporočil.

2.3 Raziskovanje mask v Sloveniji

V Sloveniji se z raziskovanjem mask ukvarja predvsem etnološka stroka, ki popisuje razširjeno prakso ljudske folklore maskiranja in šemljenja. Najpomembnejši avtor je bil Niko Kuret, ki je ustvaril najobsežnejšo študijo mask na območju Slovenije. Tudi on izpostavlja, da gre pri šemljenju za spremembo identitete in da so razlike le v stopnji identifikacije, ki jo povzroča maska (Kuret 1984). Maska začasno razveljavi socialne, moralne obveznosti in deluje katarzično: na individualni in na družbeni ravni (Kuret 1984). Kuret pa izpostavlja še eno značilnost maskiranja, in sicer socialno okolje: »Maska potrebuje socialno okolje. Posameznik se sam zase nikoli ne maskira, maskira se v skupnosti in za skupnost. Maska ima torej svoje mesto v skupnosti, je s tega vidika izrazit socialni pojav in kot taka sociološko pomembna.« (prav tam, 92). S plati raziskovanja mask v političnem prostoru pa je zanimiv prispevek Tatjane Greif o lezbični in gejevski umetnosti kot aktivizmu. Obravnava primer Guerrilla Girls, ameriške feministične skupine, ki v javnosti nikoli ne nastopa brez plastičnih naglavnih mask goril: »ključni element je *anonimnost* performer; ta po eni strani nemoteno locira poudarek na vsebinski vidik akcij (po principu »*sliši naj se sporočilo, ne govornica*«), po drugi strani pa anonimnost omogoča svobodo akterkam, ki lahko brez strahu pred morebitnimi negativnimi posledicami realizirajo svoje cilje.« (Greif 2006, 34). Anonimnost je pomemben element maske, ki jo bom raziskovala v naslednjem poglavju.

3 PROTESTNIŠKA MASKA

3.1 Pomen protesta za nastanek protestniške maske

Povzela sem nekaj avtorjev, ki so raziskovali maskiranje, toda, za razumevanje protestniške maske je potrebno razumeti tako vzvode za protestniško maskiranje kot okolje, kjer se ta maska pojavlja. Protesti so nerutinirana oblika vplivanja na politične, socialne in kulturne procese (Della Porta in Diani 2006, 165), a v obdobjih kriz ti postajajo vse bolj množični in pogostejši način izražanja nezadovoljstva in želje po korenitih spremembah (Holleman v Banjac, 2009). Nemška sociologinja Dieter Rucht proteste definira kot: »kakršno koli obliko skupinske aktivnosti, ki jo izvajajo nedržavni akterji, in je oblikovana, da izraža in udejanja javno nestrinjanje z družbenimi in/ali političnimi pogoji, institucijami, normami in/ali silami.« (Rucht 1998, 30).

Protesti niso enovita praksa in se diferencirajo po tipih skupin, ki jih organizirajo, namenih in formah, ki jih zavzemajo. Politolog Hanspeter Kriesi deli proteste na konvencionalne (peticije, protestna pisma), demonstrativne (shodi, stavke), konfrontacijske (bloкаде, okupacije) in nasilne (uničevanje lastnine, spopadi, tudi umori/uboji) (Kriesi v Rucht 1998, 55). Kategorizacija je iz let 1995 in jo zaradi razvoja tehnologije in taktik razumem kot zastarelo. Banjac navaja, da so danes antikapitalistični/antiglobalistični protesti postali na nek način ritualizirani. »Podobe s protestov, kjer se soočijo demonstranti in policija, so postale že skorajda samoumevne; še več, ravno tovrstna konstelacija je utemeljujoč element protestov.« (Banjac 2009, 671).

Vprašanje razumevanja nasilja na protestih je pomembno za nadaljne odprto razmišljanje o protestniškem maskiranju. Tarrow razlaga uporabo nasilja kot sestavni del družbenih gibanj: »bojevitost kolektivnih akcij je osnova družbenih gibanj; ne zato ker so gibanja nasilna ali ekstremna, temveč ker je nasilje glavno in pogosto edino sredstvo, ki ga večina ljudi ima zoper bolj opremljene nasprotnike.« (Tarrow 1994, 2). Aktivist in akademik Georgy Katsiaficas pa razume nasilje na protestih kot posebno vrsto nasilja. Pravi mu »osvobajajoče nasilje«, ki je sestavljen iz dejanj, ki niso uperjena v škodo posamezniku (kot primer navaja okupacije in bloкаде

deložacij) (Katsiaficas 2009, 232). »Popularno nasilje lahko funkcionira kot pomemben motor v reintegraciji veselja v politiko.« (prav tam, 231). Protestniško maskiranje sodeluje v tem veseljačenju, četudi ga »oropamo« karnevalskih elementov.

V tej nalogi ne raziskujem zakaj in kdaj so se protestniki začeli maskirati. Prelahko bi bilo trditi, da so se protestniške maske začele pojavljati zaradi eskalacije militantnosti protestov. Vseeno lahko omenim primer *Avtonomnih* iz Italije in Nemčije⁴, ki so v osemdesetih let prejšnjega stoletja popularizirali nošnjo čelad in podkap na protestih. Politično maskiranje pa živi tudi zunaj protesta, čeprav od tam izhaja, saj se na propagandnih materialih raznih (sub)političnih skupin pogosto znajdejo zamaskirani obrazi. Še več, protestniška maska je našla mesto tudi v nepokorni glasbi: glasbeni skupini Pussy Riot in Guerilla vedno nastopajo s podkapami, navdihujejo se prav v protestniškem gibanju in v njem tudi sodelujejo.⁵

3.2 Vrste protestniških mask

Maske, ki se uporabljajo na protestih, so si raznolike glede na njihov namen, material ali izgled. Doslej nisem nikjer našla študije, ki bi zajela različne vrste protestniških mask, zato sem se odločila, da jih razvrstim sama. Namen kategorizacije, ki služi znanstvenemu razumevanju protestniškega maskiranja, je pokazati na širok spekter tovrstnih mask. Oblikovala bom dve klasifikaciji: glede na prekrivnost in glede na funkcionalnost. Zajela sem samo najbolj pogoste oblike mask in se pri tem zavedam, da sem zaradi njihove številčnosti in raznolikosti zagotovo katero izpustila.

A) Glede na prekrivnost jih delim na:

- polmaske,
- obrazne maske,
- maske, ki popolnoma prekrivajo glavo.

⁴ Čeprav se je gibanje razvilo že v sedemdesetih in se idejno širilo tudi v druge evropske države. Za več glej knjigo *The Subversion of Politics* avtorja Georgyja Katsiaficas.

⁵ Spomnimo se tudi tiskovnih konferenc baskovske separatistične organizacije ETA.

Slika 3.1 in Slika 3.2: Primer dveh variacij posterja; Obama z Anonymous masko in in antifašist s podkapo. Avtorja: neznana.

Vir: Google (2012).

Prva kategorija - glede na prekrivnost - so polmaske, ki torej zakrijejo samo del obraza.⁶ V to kategorijo uvrščam šale, rute⁷, očala, kape in respiratorne maske. Pogostejše je zakrivanje spodnje polovice obraza (od oči do brade), redkeje sem zasledila zakrivanje od lasišča do oči. Zaradi zakonov, ki prepovedujejo ali omejujejo maskiranje na javnih zborovanjih (h katerim se kmalu vrnem), se določene vrste mask opuščajo in se uveljavljajo razne nove kombinacije. Klasično polmasko zamenjujejo očala v kombinaciji s kapo in z deli oblačila, npr. z visokim ovratnikom ali pulijem. Čeprav takšna vrsta maskiranja ne omogoča popolnega zakritja nosilčeve identitete, pa ponuja osnovni nivo anonimnosti in otežuje prepoznavanje s strani policije. Druga kategorija so obrazne maske, ki prekrivajo cel obraz in so v zadnjem času, predvsem zaradi razmaha globalnega gibanja *Occupy*, zelo pogoste. Gre za popularne⁸

⁶ Lahko bi pred tem dodala še eno kategorijo: mini maske. Z lepilnimi trakovi prekrita usta ali v rdeče pobarvani nosovi ne prekrivajo veliko, a vseeno delno odigrajo vlogo maske.

⁷ Pogosto se uporablja posebna vrsta bombažne rute, v angleško govorečem svetu imenovana *bandana*, prepozna pa se jo po potisku z vzorcem v obliki stiliziranih solzic. Janja Žagar jo v študiji Pokrivala klasificira kot ruto iz potiskanega bombaža. (Žagar 2004, 53).

⁸ Da ne bi ostali slepi za hierarhije, ki jih ta popularizirana maska skriva, naj omenim le te, da se je pojavila na Zahodu ter da predstavlja belca in moškega.

Anonymous maske, imenovane tudi Guy Fawkes ali V for Vendeta maske,⁹ ki zakrivajo samo obraz in so zadaj pritrjene z elastiko (glej sliko 3.1). Zadnja kategorija so maske popolne zakritosti, ki zakrijejo celotno glavo, vključno z lasmi in vratom. Vidne so samo oči, pa tudi te se lahko zaščiti z očali. Te maske omogočajo popolno anonimnost. Sem lahko uvrstim podkape (*ski mask*, glej sliko 3.2), obrazne maske (*face mask*), iz majice narejene maske (*t-shirt mask*, glej sliko 3.3) in plastične maske.

Slika 3.3: Mobilizacijski plakat za demonstracijo v Freiburgu (Nemčija). Avtor: skupina Autonome Antifa Freiburg.

Vir: Google (2012).

⁹ V nadaljevanju naloge bom uporabljala izraz Anonymous maska, saj je v lokalnem okolju ta izraz najbolj prijel. To seveda ne pomeni, da so nosilci te maske samo člani in članice gibanja Anonymous.

B) Glede na njihovo funkcionalnost pa protestniške maske delim na:

- teatralne,
- zaščitne.

Maske opravljajo več funkcij naenkrat, zato jih je težko jasno razdeliti po funkcionalnosti. Vseeno pa jih glede na njihovo primarno funkcijo, lahko ločim na teatralne in zaščitne. Med prve prištevam grafične in slikovne maske, ki nekaj ponazarjajo. Njihovi nosilci ima večjo možnost ustvarjanja in izražanja novega lika. Tako na protestih najdem že omenjene Anonymous maske, klovne (kot recimo *Clown Army*), plastične ali keširane maske, ki upodabljajo politike, živali ali družbeno aktualne probleme, itn. Pogosto se maski pridruži še kostum ali kak drug kos oprave. Na drugi strani pa zaščitne maske služijo predvsem kot zaščita pred raznolikimi oblikami nasilja na protestih. Mednje prištevam: maske za zaščito pred kemičnim orožjem (plinske maske, zaščitna očala), maske za zaščito pred fizičnim nasiljem (čelade) ter maske za zaščito pred identificiranjem (večina mask). Naj ponovno spomnim, da meje med temi kategorijami niso strogo začrtane, saj je na primer Anonymous maska teatralna in hkrati ščiti nosilca pred identificiranjem in obratno; tudi plinska maska ga lahko zaščiti pred solzivcem in obenem odigra vlogo teatralne maske.

Vrsta maske in sama odločitev za (ne) nošenje je odvisna od več elementov. Na to vplivajo družbeno-ekonomsko okolje, kultura in vrsta protesta, pripadnost subkulturni ali subpolitični skupini, spol, modni trendi, klima, tehnologija in zakonodaja. Pomudila se bom pri slednjem. Maskiranje na protestih je v mnogih državah omejeno z zakoni: tako nekatere zvezne države v ZDA, pa tudi Nemčija, Češka, in Kanada prepovedujejo zakrivanje na javnih shodih¹⁰. Odgovor protestnikov na to najdem v delu poziva, ki kaže na direkten upor proti takim zakonom: »Pridi s športno masko, z debelim šalom, s keširano glavo ali s kakršno koli (masko, op. MF), da lahko rečeš 'basta' majhnemu vmešavanju v tvoje pravice. Nosi črno, rdečo, zeleno, rumeno, z vzorcem stiliziranih solzic (*parsley*) ali pikčasto. Se vidimo v New Yorku. Z masko.« (Munson 2010, 188). Odprto ostaja vprašanje, kdaj se ti zakoni uveljavljajo v praksi in

¹⁰ Tudi pred samimi protesti lahko lokalne oblasti razglasijo prepoved nošenja takšnih ali drugačnih oblik mask.

kako policija definira meje, na katerih javnih dogodkih se lahko maskira in na katerih ne. Sociolog Luis Fernandez (2008) navaja, da je obujanje protimaskirnih zakonov¹¹ direktno targetiralo alterglobalistično gibanje in s tem kriminalizira njihove specifične taktike protestiranja. Opaža tudi, da se ti maskirni zakoni izvajajo selektivno, da ustvarjajo ozračja strahu s strani oblasti, ter da povečujejo konflikte znotraj gibanja (prav tam, 76-77). Zagotovo pa spreminjanje protestniških mask ni pogojeno samo z represijo, temveč kaže predvsem na kreativnost, inovativnost in igrivost družbenih gibanj.

3.3 Maske zaščite

Maske in druge oblike maskiranja na protestih naj bi služile predvsem zaščititi posameznika in celotne skupine (Strpić 2001, Van Deusen in Massot 2010, Frece 2002). Po mnenju slednjega »aktivisti ščitijo svojo identiteto, ter s tem svojo svobodo in svoje pravice. /.../ Smatra se namreč, da je potrebno za dobro borbe zaščititi svojo identiteto in s tem omogočiti, da se direktne akcije posameznikov in aktivno sodelovanje pri naslednjih masovnih akcijah lahko nadaljujejo.« (Frece 2002, 111). Celotno idejo zaščite lahko razdelim na dva dela: na fizično in na psihološko. Fizična zaščita zajema vse zunanje fizične faktorje, ki bi lahko ogrozili protestnika, kot so zaščita pred udarci, kemičnim orožjem, podnebnimi vplivi in drugimi oblikami nasilja (npr. pred gumijastimi naboji). V literaturi sem pogosteje zasledila navajanja psiholoških faktorjev za maskiranje. Protestnik s tem zavaruje svojo identiteto in se zaščiti pred policijskim nadzorom, mediji, fotografskimi objektivi, zlije se s celotno skupino in tako onemogoči individualno targetiranje.

Zaščita identitete je torej pomemben element in učinkuje na več nivojih. Namen maske je »prikriti ali vsaj zamegliti posameznikovo identiteto, spremeniti nosilca, vsaj načelno, v neznanca...« (Heyl 2001, 122). Posledično onemogoča oziroma otežuje identifikacijo in individualizacijo protestnikov s strani policije, kar potencialno zmanjša možnost kazenskega pregona posameznikov in nadzora nad

¹¹ Delovanje Ku Klux Klana v ZDA je bil pogost povod, da se je v 2. polovici 19. stoletja sprejelo zakone proti maskiranju.

gibanjem¹². Maska ne samo ovira nadzor, ampak mu tudi simbolično nasprotuje (Alimahomed in Alimahomed-Wilson 2009). Zaščita identitete pred mediji prav tako preprečuje individualizacijo, ki se v medijih kaže kot iskanje (v večini primerov neobstoječega) vodje protesta ali gibanja.

Kljub temu, da sem osredotočena na prakse protestniškega maskiranja na Zahodu, bi vseeno omenila prakso Zapatistov: uporni staroselci iz Chiapasa v Mehike se v javnosti pojavljajo s črnimi podkapami ali raznobarvnimi bandanami. Subcomandante Marcos, govornik EZLN, ki se vedno pojavlja s črno podkapo, pojasnjuje svoje razloge za to: »ena stvar maske je, da si anonimen, se izogneš kultu osebnosti. In seveda, 'črna volnena smučarska maska' je v bistvu simbol in sporočilo. Kdorkoli, ne glede na to kako degradirani so, kako (ne)pismeni, kakšno telesno postavo imajo lahko čutijo, da je dovolj imeti dostojanstvo in dati gor masko.« (v Vodovnik 2004, 42). V tem primeru se maska uporablja kot predmet depersonalizacije ali deindividualizacije: »kdorkoli si lahko nadene masko in reče 'Jaz sem Marcos'.« (Notes from Nowhere 2003, 64).

Maskiranje torej postavi nosilca v poseben položaj: zakrit in neprepoznaven uživa privatnost v javnem prostoru. Maskiranje večjega števila ljudi lahko vzpostavi »začasen varen prostor«, če se poigram s konceptom anarhističnega pisca Hakima Beya (1991). Takšen prostor, ki se vzpostavi z uporabo mask, omogoča posameznikom, ki se protesta sicer ne bi udeležili, da sodelujejo v javnem prostoru v politični akciji. Gre za neke vrste anonimni politični govor (Munson 2010), ki ima dolgo tradicijo v ameriški kulturi in ki je zaščiten s prvim amandmajem ustave.¹³ Zaščita anonimnega političnega govora naj bi bila pomemben del demokracije, saj ščiti manjšine: drugače rečeno, je »ščit tiraniji večine«. Protislovno pri tem pa je, da

¹² Z razvojem biometrije in tehnologije nadzora poteka tudi raziskovanje senzorjev za prepoznavanje obrazov pod maskami (za več glej: *Sub-mm imaging of faces – phenomenology and possibilities*, http://www.foi.se/FOI/templates/Page___9151.aspx).

¹³ Prvi amandma ustave ZDA ščiti široko področje svobode govora, versko svobodo, pravice do javnega združevanja, itn. Svoboda govora naj zagotavlja pravico do anonimnega političnega govora. Za več glej sodni primer *McIntyre v. Ohio Elections Commission* (dostopno prek: <http://www.law.cornell.edu/supct/html/93-986.ZO.html>).

se ga da aplicirati na maskiranja, na zakone, ki omejujejo maskiranje, in na debate o anonimnosti na internetu.

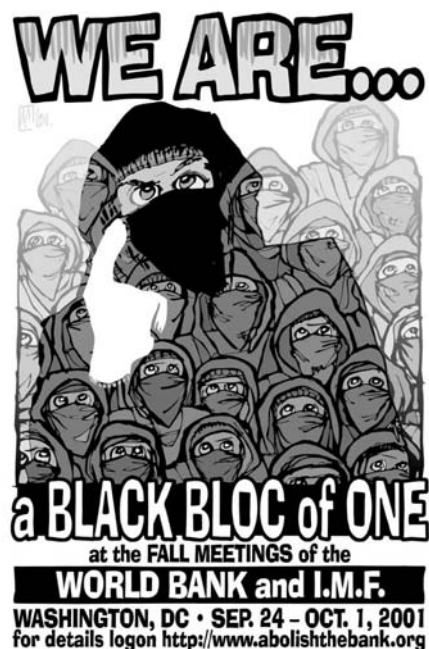
Maskiranje omogoča nosilcu, da se izrazi na načine, na katere se sicer ne bi. Z masko anonimnosti smo pogumnejši, navaja Tseëlonova, in povzema študije Philipa Zimbarda iz sedemdesetih let prejšnjega stoletja o povezavah med deindividualizacijo in nasilništvom: »z zakrivanjem identitete se zakriva tudi individualna odgovornost« (Tseëlon 2003, 31). Maska je zagotovo cenejša od odvetnika, a še pomembneje je kaj maskiranje pravzaprav odpira: nov politični prostor. »Z namenom namernega zakrivanja lastne identitete postanejo možne relativno neovirane in nove oblike družbenih interakcij.« (Heyl 2001, 121). Maske omogočajo vidnost skupine, ki drugače ne bi bila opazna (Van Deusen in Massot 2010). To je pravzaprav bistvo protesta: da si kolektivno v javnem prostoru in da se tvoje sporočilo sliši in vidi.

3.4 Simbolne maske

Kolektivna anonimnost ima predvsem vlogo zaščite, hkrati pa simbolično vlogo. Maska sodeluje v »igri« solidarnosti, kar prepozna tudi Kuret: »V šemski skupnosti vlada demokratično sožitje našemljencev, ki nosijo kolektivno odgovornost za svoje početje in so v vsem solidarni.« (Kuret 1984, 96). Družbena gibanja sodobnega radikalnega aktivizma pa štejejo idejo solidarnosti za eno ključnih idej gibanja.

Maske se na protestih lahko uporablja za manifestacijo neposredne oblike solidarnosti, saj se s tem zavaruje skupino. Naj navedem nekaj primerov izjav in pozivov, ki se dotikajo prav te teme: »maskiranje (je) način, da izraziš solidarnost s tistimi, ki se odločijo izvesti avtonomne direktne akcije proti korporacijam, avtoritetam in politikom, ki bijejo vojno proti našim soseskam.« (In Defense of the Black Bloc: A Communique from Olympic Resisters 2010), ali »maske so tudi maske solidarnosti. Tudi če ne nameravaš sodelovati pri civilni nepokorščini, a podpiraš idejo, to pomaga tistim, ki izvajajo akcije, da jih ne izločijo in aretirajo.« (Van Deusen in Massot 2010, 272). Maskiranje je tudi solidarnostni element, ki poveže in zavaruje skupino (glej sliko 3.4).

Slika 3.4: »Mi smo...črni blok enega«. Mobilizacijski plakat za protest proti srečanju Svetovne banke in Mednarodnega monetarnega sklada, 2001. Avtor: Mike Flugennock.

Vir: Sinkers (2012).

Z maskami se izraža solidarnost tudi na povsem simbolnem, abstraktnem in globalnem nivoju. Je simbol, ki med drugim nosi sporočilo solidarnosti. Fernandez navaja, da je znotraj alterglobalističnega gibanja maskiranje izraz solidarnosti in upora tudi v imenu vseh tistih skupnostih, ki ne morejo pokazati svojih obrazov (Fernandez 2008, 74). Munson konkretno omenja solidarnost z Zapatisti in drugimi upornimi skupnostmi globalnega Juga, torej z vsemi, ki občutijo krivice neoliberalizma (Munson 2010, 188). Razume se, da ne gre za solidarnost samo s skupinami, ki sem jih navedla, temveč da je sporočilo odvisno od organizatorjev, konteksta in trenutne družbeno-politične situacije.

3.5 Negativni vidiki protestniškega maskiranja

Do sedaj sem se ukvarjala predvsem s pozitivnimi učinki nošenja mask. Ne morem pa mimo pomembnega dela celotnega razumevanja fenomena maskiranja: predsodkov, stereotipov in negativnih reprezentacij. »Temno« stran maskiranja na demonstracijah

ustvarja več elementov, ki jih je težko ločiti ali definirati. Pomembno vlogo pri tem igrajo množični mediji, ki ustvarjajo pomene o maskiranih protestniki.¹⁴ Družboslovec Thomas McFarlane navaja, da mediji sodelujejo v procesu produciranja pomenov in realnosti, kar se kaže tudi v poročanju o protestih, saj »redno delegitimirajo in marginalizirajo protestniške skupine«¹⁵ (McFarlane 2001). V isti rog pa tuli tudi premisa, da nedolžni nimajo nič za skrivati, kar se odraža v zdravorazumskem mnenju, da ni legitimno nositi protestniških maske z namenom zaščite pred identifikacijo.

Nagibam se k trditvi, da je percepcija maskiranja na protestih odvisna tudi od same vrste mask. Najbolj negativen stereotip se je prijel črnih mask (McFarlane 2001). Protestnik z rutko čez nos naj bi spominjal na podobo ameriškega bandita iz časa Divjega zahoda (Avery-Natale 2010). V *mainstream* imaginaciji pa je oseba s črno masko kriminallec: spomnimo se samo reprezentacije nočnih tatov, bančnih roparjev, teroristov, paradoksalno pa tudi specialnih enot policije. Kontinuirana podoba *bad guy* je v črno zamaskirana oseba, večinoma moški. Gre za okviranje, ki ga lahko »detektiramo s raziskovanjem partikularnih tem, besed, opisov in oznak, ki se nenehno pojavljajo v besedilih in ki posredujejo določene pomene in realnosti« (prav tam). Dominantni mediji ustvarjajo podobo, da politične nemire ustvarjajo izključno protestniki, oziroma stereotipizirani protestniki - maskiranci (*masked men*) (della Porta 1998, 241). Na večernem krožniku poročil je servirana podoba maskiranega protestnika, umešana skupaj z sliko nemirov in začinjena z občutkom strahu pred njimi (glej sliko 3.5).

Britanska Anarhistična federacija to pojasni takole: »Črna je za mnoge zlovešča barva. Skrivanje obraza je prav tako zlovešča stvar. Če se ti nekaj zdi zlovešče, to pomeni, da se tega bojiš.... To moramo nasloviti kot gibanje: nekateri ljudje se nas bojijo. Blok se mora samoreflektirati in se pogledati skozi oči drugih ljudi.« (Organize 2011, 12). O strahu pred protestniškimi maskami, predvsem v kontekstu

¹⁴ Zagotovo bi bilo zanimivo narediti medkulturno primerjavo med razumevanjem recimo Anonymous mask v zahodni kulturi in maskiranih Zapatistov v mehiški, ki tudi sicer goji navdušenje do mask.

¹⁵ McFarlane navaja študije, ki so raziskovale vlogo množičnih medijev pri delegitimizaciji protestniških skupin: Cohen, 1980; Cresswell, 1996; Gitlin, 1980; McLeod & Detenber, 1999; McLeod & Hertog, 1992 ter Murdock, 1981.

črnega bloka, razmišljajo tudi aktivisti. Frece navaja, da nošenje ni namenjeno zastraševanju ali provociranju javnosti: »bistvo izgleda je pomembnost za akcijo in koncept borbe.« (Frece 2002, 111). V skladu z njegovo analizo je napisana tudi izjava Črnega bloka ob ameriški Republikanski nacionalni konvenciji (RNC): »Ne nosimo maske, da bi grozili ali ustrahovali javnost. Nošenje mask pošlje sporočilo, da smo solidarni drug z drugim kot enakovredni.« (Statement from R2K Black Bloc 2010, 76).

Slika 3.5: Izrezek prve strani časopisa Delo, 21.6.2001. Slika udeleženca protestov proti G8 v Genovi.

Vir: Delo (2001, 1).

Velik paradoks maske je v tem, da maska - čeprav ima namen tudi skriti - pritegne pozornost: »izgleda, kot da prikrije: a namesto da bi naredila posameznika neopaznega, ga naredi še bolj zanimivega« (Heyl 2001, 134). Maskirani protestniki so

dejansko bolj opazni in s tem izpostavljeni: čeprav so v skupini podobnih, so vseeno drugačni od večine običajnih in ustaljenih oblik reprezentacije posameznika v javnem prostoru. Pogled tistih, pred katerimi se zakrijejo - policisti in mediji - je zaradi »drugačnosti« še bolj uperjen v njih. S tako opaznim označevalcem kot je protestniška maska se da protestnike oziroma skupine protestnikov še hitreje razločevati. Še več, protestniške maske se lahko instrumentalizira tudi v namene diferenciacije protestnikov. Projekt deljenja na »dobre« in »slabe« protestnike s strani medijev¹⁶ je le del oblastnih tehnologij (Banjac 2009, 680). Tako je en del demonstracije razumljen kot legitim in drugi kot ne. Pri tem sodelujejo tudi sami protestniki. Bolj kot zakoni, ki omejujejo in nadzorujejo maskiranje pa so protestniki tisti, ki uveljavljajo neformalni nazor nad nošenjem mask. Gre za konflikt znotraj gibanj glede maskiranja, kjer se nekateri segmenti opredelijo proti nošenju protestniških mask. Nadzor nad nošenjem maske je namreč tudi nadzor na gibanjem. Če apliciram Foucaultova teorijo (samo)nadzora, ta poteka: »od zgoraj navzdol, vendar do določene stopnje od spodaj navzgor in bočno.« (Foucault 2004, 197). Na protestih se lepo vidi dvojnost nadzora gibanja; protestniki so deležni hierarhičnega nadzora s strani oblasti in hkrati s strani so-protestnikov. Gre za mrežo, kot navaja Foucault, ki disciplinira in ne prihaja le iz ene smeri (Foucault 2004). Medijske reprezentacije, strah in policijski nadzor vplivajo na opredelitve samih protestnikov glede maskiranja.

3.6 Protestniška maska kot oblačilna praksa upora

Protestniško maskiranje je del taktik protestniških skupin. Le-te so del protestniške kulture, ki povezuje subpolitično delovanje in subkulturne stile. Čeprav je politična obleka najpogosteje analizirana v okvirih institucionalne politike ali uniform, pa Margaret Maynard, profesorica oblačilnih študij, opaža povezave tudi med *grassroot* politiko in oblačenjem (Maynard 2004). Protestniško obleko definira kot tisto, ki je: »obleka nošena na prizoriščih političnih protestov in uličnih konfrontacij.« (prav tam, 64). Prepoznava jo v majicah s slogani, v zaščitni opremi, v maskah, v težkih čevljih in jo razume kot *anti-mainstream* oblačenje, locirano v sferi političnega (prav tam, 50). Maynardova se te teme le dotakne, saj študijo posveča fenomenom oblačenja v

¹⁶ Razlike med »dobrimi« in »slabimi« protestniki dela tudi policija, opažata della Porta in Reiter (1998).

globaliziranem svetu in je zato njena analiza zgolj površinska. Ne razlaga produkcije protestniških oblačil (močna prisotnost DIY načel), mnogoterosti protestniških oblačil (ki so pogojene z idejami in taktikami) in odnosom med protestniškim oblačilom in kulturo upora/protesta.

Slika 3.6: Grafika z napisom: »Združene barve črnega bloka«. Grafika se poigrava s sloganom italijanske blagovne znamke Benetton. Avtor: neznan.

Vir: Google (2012).

Protestniške maske so le del protestniške obleke in sodelujejo pri več procesih. Z nošenjem maske na protestih se posameznik poveže z drugimi protestniki, umesti v mikro-okolje in se vzpostavi v odnosu do drugih protestnikov (do maskiranih in nemaskiranih), do policistov, medijev ter do drugih udeležencev¹⁷. So element, ki nosilce poenoti: »Maske so tudi maske identitete. Ko si nadeneš črno masko, ne skriješ svoje identitete, ampak postaneš del skupne identitete. « (Portland Black Bloc Communique 2003, glej sliko 3.6). Več kot to, meni aktivist in raziskovalec družbenih gibanj Avery-Natale, ki na podlagi analize črnega bloka trdi, da narava maske dovoljuje spremembo iluzije stabilne identitete. Maskiranje »omogoči uničenje

¹⁷ Niko Kuret kategorizira pet skupin/krogov, ki se oblikujejo v skupnosti ob šemljenju: našemljenci, pasivni spremljevalci, tretja skupina se za njih sploh ne meni, sledijo kritiki in ocenjevalci in za njimi še nasprotniki šemljenja (Kuret 1984, 94).

prejšnje identifikacije in začasno ponovno ustvari nove identifikacije« (Avery-Natale 2010). Maske zavračajo identifikacijo, nadaljuje, ne samo v pravnem oziru ampak tudi v smislu subjektivitete.

Pomene mask, kot sem že večkrat poudarila, je potrebno iskati v njihovem izvornem okolju. Tako protestniškega maskiranja ne moremo razumeti v okvirih vsakodnevnega oblačenja, prav tako ne v okvirih etnološkega razumevanja šemljenja. Gre namreč za posebne okoliščine in kontekst, čemur so prilagojene tudi obleke (Keiser 1998). Protest je specifičen dogodek/družbena situacija, kjer so kršena stara družbena pravila in se obenem vzpostavijo nova, posebna. Kontekst je za razumevanje oblačenja bistven, saj »vključuje lastnosti nosilca in opazovalca oblačil, pa tudi celotno zgodovino odnosov in naravo okolja, v katerih se interakcija zgodi« (Kasier 1998, 30). Na tej točki bi rada vpeljala koncept, ki ga je Ruth Rubinstein razvila na podlagi del sociologov C. Wright Millsa in Herberta Gansa. Javnigovor (*publicspeak*) nastane: »ko velika skupina posameznikov izbere stil ali element obleke, ki leži izven uveljavljenega besednjaka podob, njihova izbira ni več individualni 'govor' ampak je 'javnigovor'. Ta odraža čustva posameznikov in agregatov, ki so si med seboj podobni ali pa nepodobni./.../ taka oblačila lahko nosijo sporočilo o partikularnem družbenem položaju ali o političnem ali ekonomskem dogodku. Stil kot tak je oblika družbenega diskurza.« (Rubinstein 2001, 14). Maskiranje na protestih je nenavadno in krši obstoječe načine oblačenja protestnikov, saj se s prevzemanjem elementov, ki sodijo v drugo družbeno okolje (karneval, pust ali vojska), ločuje od njih. Zamaskirani posamezniki na demonstracijah prav tako izstopajo iz svojega vsakdana in iz običajnega načina oblačenja. Z »vstopom« v lik maskiranca privzamejo novo kolektivno identiteto in z njo komunicirajo z javnostjo. Njeni nosilci sporočajo: »ne želim, da se snema moj obraz«, »ne želim biti nadzorovan«, »sem solidaren/na«, »pripadam tej skupini«, ipd.

4 PROTESTNIŠKA MASKA V SLOVENSKEM OKOLJU

Maskiranje je mogoče zaslediti tudi na protestih v Sloveniji. V zadnjih mesecih je potekalo več shodov, kjer je bilo opaziti Anonymous maske, njihove slike so napolnile tudi medije. Protestniške maske so se prvič pogosteje začele pojavljati z nastankom alterglobalističnega gibanja v Sloveniji med letoma 2001 in 2003. Post-seattlovsko obdobje je napolnjevalo medije s podobami maskiranih protestnikov in uporniških gibanj. Zapatisti, črni blok in Beli kombinezoni¹⁸ so se pojavljali z maskami na obrazih. Komunikologinja Špela Šebenik je v svojem diplomskem delu (2002) analizirala slovensko medijsko pisanje o antiglobalističnem gibanju in opazila, da se maskirance najpogosteje in samoumevno označi kot o pripadnike črnega bloka, nasilneže, mladce in celo kot teroriste in črnosrajčnike. Bolj pozitivno se vrednotili Bele kombinezone, četudi so tudi oni nosili (sicer bele) maske.

Slika 4.1: Keširani maski takratnega predsednika vlade Janeza Janše in ministra za visoko šolstvo, znanosti in tehnologijo Jureta Zupana, nošeni na študentskem protestu Avtonomne tribune pred vlado (2007).

Vir: Avtonomna tribuna (2012).

¹⁸ To je taktika oziroma skupina *Tute Bianche* iz Italije, kasneje preimenovana v *Disobedienti*, Neposlušni.

Naštela bom nekaj protestov, na katerih so sodelovale protestniške maske. Razvrstila jih bom tako, kot sem napovedala na začetku naloge.

- Protesti, kjer so se nosile zaščitne maske: Bush-Putin (Ljubljana, 2001), Quatarza (Ljubljana, 2001), Dnevi manifestacij in demonstracij proti NATO (Ljubljana, 2002), MayDay demonstracija Drugačen svet je mogoč, drugačen svet je potreben! (Ljubljana, 2002), protesti proti vojni v Iraku (Ljubljana, 2003), Demonstracija proti gospodarskim in socialnim reformam (Ljubljana, 2005), Protest za zaprtje Centra za tujce (Postojna, 2006), Avtonomni blok N17 (Ljubljana, 2007), Shoda protesta in solidarnosti Danes Grčija, jutri vsa Evropa! (Ljubljana, 2008) in Antifašistična manifestacija Za svobodo sveta! (Ljubljana, 2009).
- Protesti, kjer so se nosile teatralne maske: akcija v preddverju Cankarjevega doma ob proslavi Dneva upora proti okupatorju (Ljubljana, 2002), akcija »teroristična« zabava proti »slovenskemu terorističnemu sodstvu« pred okrajnim sodiščem v Ljubljani (Ljubljana, 2003), protest Avtonomne Tribune pred vlado (Ljubljana, 2007, glej sliko 4.1), Zadnji mirni protest Zasavcev v Ljubljani Dost' mamó! (Ljubljana, 2010), shod deset dni po protestu Dost' mamó! (Trbovlje, 2010), 15. oktober (Ljubljana, 2011), Obmesečni sprehod gibanja 15o (Ljubljana, 2011), Manifestacija v podporo dolžnikom v prekmurski regiji (Murska Sobota, 2011), Generalna demonstracija Proti vladavini dolga (Ljubljana, 2011, glej sliko 4.2), Protesti proti ACTA¹⁹ (Ljubljana, 2012).²⁰

V okviru 15o gibanja sta bile izvedene tudi tri karnevalske akcije,²¹ kjer so se nosile raznolike maske (Izstradajmo finančnega parazita, Maske gor - to je revolucija!, Blokada bank ANTI-TROIKA, vse spomladi 2012 v Ljubljani) in tudi kostumi.

¹⁹ Anonymous maske se na teh protestih nosijo na klasičen način: na obrazu, pogosto pa tudi obrnjeno, na temenu ali dvignjene nad čelo. Obrazi so bili v zadnjih dveh primerih popolnoma vidni.

²⁰ Ponovno opozarjam, da navajam le proteste, ki so del moje raziskave.

²¹ Vredno se mi zdi zabeležiti še eno akcijo 15o: Skupna akcija z Occupy Trieste-Vojška klovnov (Ljubljana 2012). Šlo je za akcijo po vzoru *Clown Army*. Ljudje so imeli rdeče pobarvane nosove, nekateri so nosili tudi čelade. Mini maska rdečega nosu je doprinesla igrivost k vizualnemu izgledu akcije in je bila pomembna za samo izvedbo.

Prevladoval je teatralni element akcije, politično sporočilo pa je bilo vpeto nekje vmes. Naj kot zanimivost omenim, da je bila leta 2006 6. parada ponosa naslovljena z Dovolj! Odvrzimo maske! Ta dogodek vedno prinaša pozitivno sporočilo *coming out*, zato naj bi bilo kakršno koli zakrivanje v tem kontekstu nesmiselno.²²

Slika 4.2: Primer pogostega načina nošenja Anonymous maske na protestih. Fotografija iz demonstracije Proti vladavini dolga.

Vir: 15o (2012).

²² Maske so sicer pogosto spremljevalni element Parada ponosa: povečini so karnevalske in glede na funkcionalnost teatralne.

5 ANALIZA INTERVJUJEV

5.1 Metoda

V empiričnem delu se bom opirala na koncepte, ki sem jih zarisala v teoretičnem delu naloge. Uporabila sem polstrukturirani intervju, ki ga prištevamo med kvalitativne družboslovne metode, kar se je izkazalo za zelo uporabno pridobivanje informacij o obravnavanih pojavih. V kulturnih študijah se intervjuji uporabljajo kot orodje poizvedovanja o idejah, mnenjih in stališčih ljudi (Stokes 2010). Ta metoda omogoča raziskovalcu poglobljen vpogled v temo, saj približa mnenja, odnose in izkušnje intervjuvancev, ki jih raziskovalec nato ustrezno reflektira. Z uporabo kvalitativne metode bom poglobila razumevanje tematike, zavedam pa se njenih pasti in negativnih razsežnosti (npr. napeljava intervjuvanca, subjektivna interpretacija in posploševanje; Kvale 1996). Prav gotovo pa to raziskovanje, ki vključuje veliko pričevanj aktivistov, tako preko primarnih virov literature kot preko intervjujev, lahko razumem kot dajanje besede subpolitični skupini (Ragin 2007).

Da bi razumela in analizirala vzroke, občutke in pomenov nošenja protestniških mask sem se z vprašanji obrnila na posameznice in posameznike, ki so v preteklosti to že počeli. Spraševala sem jih tako o njihovih osebnih izkušnjah kot o mnenju o njihovi uporabi. Pred izvedbo intervjujev sem pripravila več vprašanj, ki jih lahko razdelim na štiri sklope: osebne izkušnje z maskiranjem, razloge za in proti maskiranju, mnenje o različnih pomenih protestniškega maskiranja ter o razvoju protestniške maske v slovenskem političnem prostoru. Vprašanja sem prilagodila toku intervjuja in pri tem upoštevala (ne)zgovornost sogovorcev. Vse intervjuje sem transkriptirala (glej priloge od A do G) in jih sintetizirala in nato analizirala. Pri tem so me zanimale njihove skupne točke, pa tudi razlike, ob tem pa tudi s tem povezane zanimivosti. Pozorna sem bila na mnenja in poglede, ki jih v teoretskem delu nisem obravnavala ali opazila. Analizo intervjujev sem razdelila na več podpoglavij, ki se sovpadajo s temami iz teoretskega dela in tudi s sklopi vprašanj, ki sem jim jih zastavljala. Transkripti intervjujev so bili opravljeni dosledno, z manjšimi slovničnimi spremembami, ko sem živost govorjenega jezika skušala spraviti na papir.

Intervjuirala sem osem aktivistov, ki so sodelovali na več protestih v Sloveniji in v tujini ter se na njih vsaj enkrat maskirali. Intervjuvance sem našla v svoji socialni mreži. Vsi prebivajo v večjih mestih, izhajajo iz različnih delov Slovenije, stari pa so med 22 in 32 let. Intervjuje sem opravila v Ljubljani in Mariboru spomladi 2012, trajali pa so v povprečju dvajset minut. Večina sogovornikov ni želela biti navajana z svojim imenom.

5.2 Vrste mask

Vsi sogovorniki so se v preteklosti že maskirali na protestih in zanimalo me je, po kakšnih vrstah mask so posegali. Ugotovila sem, da so moji sogovorniki nosili vse omenjene vrste protestniških mask: ruto, šal, črno blago, podkapo, Anonymous masko, plinsko masko in respiratorno masko. Pogosto so navajali nošenje različnih kombinacij: ruta s kapo, kapuco, sončnimi ali podvodnimi očali. Pri izbiri so upoštevali specifičnost protesta in zakonske prepovedi maskiranja (samo v tujini). Če izkušnje sogovornikov apliciram na kategorizacijo, ki sem jo razvila v začetku naloge opazam, da so glede na prekrivnost nosili večinoma polmaske, redkeje pa obrazne maske ali tiste, ki prekrijejo celotno glavo. Glede na funkcionalnost protestniških mask pa so sogovorniki večinoma nosili zaščitne maske in jih tako tudi definirali.

Protestniške maske se med seboj razlikujejo in moji sogovorniki to razumejo večplastno. Ramona omenja podkape, ki jih označi kot »roparske« in militantne, saj naj, prav zaradi svojega izgleda, ne delujejo dobro na lokalnih protestih. Zavedajo se razlik med črnimi in Anonymous maskami (torej zaščitnimi in teatralnimi), saj so slednje drugače sprejete s strani javnosti. Petrina teza je, da ni takega odpora zaradi pustnega izgleda mask. Podobno opaža Nataša, ki pravi, da so Anonymous maske »na humoren način - z rahlim nanašanjem na tradicijo, zgodovino, zgodovinsko osebnost z neko praktično pustno masko - spet poenotile neko gibanje, ki izhaja iz iste ideje črnega bloka ali katerekoli zamaskirane množice. Anonymous (maske, op. MF), zanimivo, ne predstavljajo nekega strahu.«

5.3 Protestniška maska kot zaščita

Kot sem že omenila je poglavitni razlog za nošenje mask ravno zaščita - v prvi vrsti identitete. Zakrivajo se pred policisti, neonacisti in posledično (tudi zaradi tega) pred mediji. Nekateri so izrecno poudarili, da jih na protestih moti intenzivna prisotnost fotografov, snemalcev in novinarjev, saj ne želijo, da se njihovi obrazi znajdejo v medijih. Zaščita pred solzivcem je bila tudi omenjena, a so o tem govorili le aktivisti, ki so imeli izkušnje s protesti v tujini.

Sogovorci čutijo prisotnost kamer: nadzornih, policijskih in medijskih. »Kamere so povsod!« (Petra). Zaradi tega sem v intervjujih pogosto naletela na razmišljanja o družbi nadzora in vlogi mask v njej. Peter večkrat poudari, da se ne želi maskirati, a »okoliščine so take, da živimo v svetu, kjer je nadzor popoln in oblast ima vse vzvode, da; v prvi vrsti kontrolira, nadzoruje in po drugi izvaja represijo nad tistimi, ki iščejo alternative, oziroma jo kritizirajo«. Podobno meni Nataša, ki postavlja maskiranje v širši okvir družbe nadzora in meni, da prav nadzor spodbudi posameznika, da razmišlja o ideji zaščite. Intervjuvanci to anonimnost, ki jo dosežejo z maskiranjem, prepoznavajo kot pozitiven učinek maske. Maskiranje je del prakse upiranja, pravi Ivan, a odvisno je od konteksta, saj ima več smisla v bolj represivnih družbah kot pa v slovenskem prostoru.

Nekateri sogovorci dvomijo v učinkovitost zaščite, ki naj bi jo maska nudila: »Če želijo najti tvojo identiteto jo bodo itak našli. Ampak OK, se skušaš zakrit kolikor se da in jim otežiš delo.« (Mirko). Maskiranje kot zaščito negirata tudi Petra in Nika: ta pravi, da s tem sodeluješ v igri nadzora, saj pravila postavlja nadzor, zaradi katerega se maskiraš.

5.4 Simbolizem protestniške maske

Maskiranje na protestih nosi tudi simbolne pomene, so se strinjali sogovorci. Teatralne maske so pogosteje uporabljene kot simbolne maske. Mirko omenja respiratorne maske na protestu »Dost' mamó!« proti sežigalnici odpadkov Lafarge Cement, ki so simbolizirale slab zrak in so tudi vizualno poudarjale sporočilo protesta. Večkrat so sogovorci omenili simbolnost Anonymous mask. Razumejo jih kot »simbol svobode na internetu in ne gre toliko za prikritje identitete kot za poistovetenje z idejo anonimnosti in svobode na internetu« (Petra) in kot »močno

politično sporočilo, ki je simpatično« (Peter). Ramona poda drugačno razumevanje teh mask, saj jih vidi le kot simbolne točke:

Nikoli se niso uporabljale v smislu samozaščite ali simbolnega sporočila. Ljudje, ki so jih nosili, so skušali ustvarjati videz enotnosti in to se je bolj skušalo dokazati sebi kot navzven. Lastnost njihovega »gibanja« je, da v resnici ni gibanje, niso povezani kot kolektiv in mogoče zaradi tega toliko bolj rabijo vizualno potrditev. Je nekaj kar jih identificira, ampak ne predstavlja neke vnaprej premišljene strategije kot pa maskiranje v črnem bloku.

Izpostavlja pa pogosto prezrto simboličnost črnih mask: »mislim, da se s črno barvo čisto simbolično vklapljamo v neke zadeve, v sporočilo prihajajoče smrti sistema« (prav tam). Nataša vidi simbolnost drugje: v anonimnosti, nepomembnosti posameznika in njegovega obraza, in v opozarjanju na problematiko sodobnega nadzora. Ne glede na izgled je torej protestniško maskiranje napolnjeno s pomeni. Nataša zaključuje: »maskiranje je bilo in še bo potreben del, ki varuje protestnike in predstavlja neke bolj radikalne ideje«.

5.5 Negativni vidiki protestniškega maskiranja

Menim, da se moji sogovorniki dobro zavedajo tudi slabih strani maskiranja. Najpogosteje imajo pomisleke zaradi maskiranja v odnosu do percepcij, konotacij in diskurzov, ki so se vzpostavili v javnosti. Takoj za tem so omenjali konflikt znotraj gibanja. Le dve sogovornici sta izrazili pomislek, da nošenje mask ni tehnično praktično.

Tako Ivan kot Mirko menita, da je razlog predvsem v medijskem poročanju. Slednji pravi:

Slabost je ta, da množični mediji to enačijo z razgrajanjem, vandalizmom. Ustvarjajo stereotipe, predvsem zaradi dogajanja v tujini (črni blok). Ko vidijo masko poročajo, da so prišli ljudje izzvat nereda. Posledično ljudje, ki so pod vplivom medijev te gledajo postrani in mislijo, da si nasilen

huligan/.../Maska ti da negativen prizvok in vsi gledajo v tebe, kot da si terorist.

Tudi drugi prepoznavajo vlogo medijev pri konstrukciji takšne negativne javne podobe: »Zakaj so reprezentacije takšne kot so je jasno; ker živimo v družbi razrednega boja. Vemo, kdo ima načeloma nadzor na reprezentacijami te družbe.« (Ivan).

Spraševala sem jih, ali menijo, da so zaradi maske bolj izpostavljeni na protestih, in strinjali so se. »Čez leta so stvari na demonstracijah tako eskalirale, da ko si oblečen v določena oblačila ali ko si zamaskiran, si avtomatsko točka napada s strani policistov. Bolj si targiran.« opisuje Maja razmere v tujini. Problematiko maskiranja vidijo tudi v potencialni infiltraciji: »posameznikov iz širokega spektra; ne samo policije, neo-nacistov, ampak splošnega mnoštva *lunatikov*, ki lahko pridejo noter in lahko delajo izven principov tega taktičnega blagega nasilja« (Nataša).

Konflikt znotraj sodobnih radikalnih gibanj se pojavlja tudi zaradi nestrinjanja v metodah in taktikah, ki jih ta prakticirajo. Ena izmed teh je tudi maskiranje. V intervjujih so nekateri sogovorniki omenjali slabe izkušnje iz tujine, ko se je ta konflikt manifestiral na samem protestu, opažajo pa ga tudi v lokalnem okolju. Strinjam se z Ivanom, ki dobro razume ta konflikt in meni, da je v osnovi zgrešen: »kakšne druge akcije morajo biti del širšega konsenza, maskiranje pa ne« in še dodaja »ljudje morajo imeti avtonomijo, da presodijo sami«.

Glede reprodukcije maskiranja kot negativca Nataša omeni:

Potrebujeteš osebno izkušnjo omejenosti, uklešččenosti, pritiska, izločenosti, zastraševanosti, kaznovanosti, da lahko razumeš situacijo, v kateri bi rad povedal svoje mnenje brez svojega imena in obraza. Šele, ko to izkušnjo imaš ali jo posredno doživiš, boš to začel razumeti. Mogoče boš celo razumel neke taktike, strategije, načine ali celo neko uniformnost. Če izhajaš samo iz posameznika, ki živi svoje življenje in se z določeno situacijo ne strinja, verjame v osnovne demokratične vrednote, se udeležuje protestov ali jih samo gleda in podpira - ali ne, ga bo to zastrašilo, ker stanje vojne je zastrašljivo.

Zanimivo, policiste ima za edine ki razumejo razloge za protestniško maskiranje, saj ob posebnih nalogah tudi sami uporabljajo tehnike maskiranja. A vseeno, poudarja, se policisti maskirajo iz pozicije moči in to jih (med drugim) razlikuje od protestnikov.

5.6 Maskiranje kot oblačilna praksa

Maska je oblačilni dodatek in preko intervjujev sem skušala od sogovornikov izvedeti več o vlogi, ki jo igra na protestih. Na vprašanje, ali si z nošenjem maske bolj povezan s skupino in se lažje identificiraš z njo, so vsi odgovorili pritrdilno. Negiral je le Peter. Teorijo o povezavi med oblačil, oblačilnimi kosi in identifikacijskim procesom potrjuje Nika: »Lažje se identificiraš s skupino in preko tega se lažje navežeš na: vsi imamo isti cilj, vsi smo povezani, vsi smo skupina. Navznoter maskiranje dvigne energijo.« Omogoča pa tudi identifikacija navzven: »Če ljudje vidijo ljudi v maskah na protestu veliko lažje identificirajo. Seveda nekateri identificirajo s strahom, nekateri pa identificirajo: 'To so anarhisti in so *for real!*' Mislim, da prepoznavajo to kot tisti del gibanja, ki stoji za tistim kar govori in si upa zastavit za svoje besede in si upa zastaviti to s telesi.« (Ramona). Tudi Maja čuti pomen vizualne podobe: »Ko ljudje vidijo nek zamaskiran obraz, podobo, takoj pomislijo, da imajo ti ljudje razlog, da se maskirajo, pa ne v negativnem smislu. Daje občutek vidnega, vizualnega izraza, da obstaja dejanski fizični del sistema, ki te zatira in te tudi bo. Mislim, da je to vizualno učinkovito in da učinkuje na ljudi.«

Sogovorci pa so mi približali še eno dimenzijo protestniškega maskiranja: kolektivnost. Zelo jim je pomembno, da se maskira na podlagi kolektivne odločitve, nekateri so celo mnenja, da je edino kolektivno maskiranje smiselno. Maska prinaša zaščito bolj v kolektivnem maskiranju kot v individualnem, in okrepi moč skupine. »Ja, meni se to *ful* zdi, tak močen občutek povezanosti. Boljši imaš občutek in večji občutek varnosti in vsekakor večji občutek skupine. Ravno tako, če nisi maskiran, imaš občutek neke druge pozicije na *demosih*.« (Maja). Osebne občutke ob nošenju protestniških mask sta izrazili Maja in Nika, drugi sogovorci pa so to omenjali bolj v okvirih kolektivne energije. Nataša je omenila izkušnjo iz protestov iz Genove, ko so drugi protestniki napadli maskirance in se spominja, da se je takrat počutila izvzeto.

Analizirala sem že, kakšna pomene nosijo različne maske, zanimal pa me je tudi sam proces ustvarjanja sporočila. Peter pravi, da zaradi stereotipov in predsodkov ljudje težje sprejemajo sporočilo maskiranega protestnika. Nika pridodaja, da kot nosilec maske nisi v položaju, kjer bi lahko diskutiral javno podobo, in zato nimaš nadzora nad sporočilom, ki ga pošiljaš.

Nekaj sogovornikov se je obdregnilo ob trendovski imidž, ki se pojavlja na protestih. Moti jih, da estetski videz prevzame taktirko pri odločanju nošnje mask. Ramona to zavrača: »ne smemo pa se slepiti, da smo v črnem zaradi *lajfstajla*, ampak zato, ker nas je težje prepoznati. Na sojenih smo dejansko videli, da to deluje. Zlitje z množico ti pomaga, da si bolj svoboden!«. V kontekstu imidža so sogovorniki pogosto napeljali na uniformiranost. Nataša opozarja na razkorak med raznolikostjo protestniškega gibanja in uniformiranostjo, ki jo se ustvari ob množičnem nošenju mask. Nika pa odpira drug pogled na uniformiranost: »nenehna uniformnost maske, ravno zaradi tega, da pokažemo, da smo vsi »na istem« v poziciji proti sistemu.« (Nika).

Masko prepoznavajo kot del vizualnega izgleda, k celoti katerega prispeva tudi obleka, ki jo protestnik nosi. »Neka maska ali rutka ti bore malo pomaga, če si pisano oblečen ali če oblek ne menjaš skozi protest.« (Nataša). Pri ustvarjanju pomena in namena protestniške maske je torej pomembna tudi obleka. Zanimal me je tudi odnos med oblačili in različnimi družbenimi gibanji, in dve sogovornici sta se dotaknili tudi tega. Maja pravi, da se skupine odločajo za različne taktike in da se to odraža v različnih odnosih glede maskiranja: »vsekakor je odvisno od gibanj, skupin, ki so posebej na *demosih* in se razlikujejo po tem kako so kateri opremljeni in na kakšne načine imajo konfrontacije s policijo«. Ramona pa specifično za anarhiste trdi, da so zelo dobro organizirani in povezani in da »zato ne potrebujejo svoje ideologije nositi preko oblek.«

5.7 Protestniško maskiranje v lokalnem okolju

Ker so moji sogovorniki so del aktivistične scene v Sloveniji menim, da delovanje v lokalnem okolju močno vpliva na njihov percepcijo protestniškega maskiranja. Obenem pa imajo vsi neposredne ali posredne izkušnje iz tujine. Predvsem me je

zanimalo, kako se izkušnji protestniškega maskiranja ločita v lokalnem okolju in v tujini ter kakšno zgodbo igra protestniška maska na domačem odru.

Iz intervjujev je razvidno, da je odločitev o nošenju protestniških mask v lokalnem okolju dobro premišljena. Ravnajo se po notranjem političnem kompasu in se odločajo ali se bodo maskirali (kolektivno ali posamično) ali ne. Ivanu se zdi pomembna kontinuiteta prakse in - poleg samega nošenja maske - drugih dejavnosti na in izven protestov. Drugi spet razmišljajo o učinku medijskih reprezentacij na javnost, ter se tudi na podlagi tega odločajo o uporabi mask. Večkrat je bila omenjenost majhnosti slovenskega prostora, kar naj bi za seboj potegnilo več učinkov.

Ljubljana je majhno mesto, protesti so majhni, aktivistična scena je majhna; prepoznavnost je tako velika in klavstrofobična, da sploh ne rabiš imeti maske, ker bi te tudi brez maske lahko dobili. Tega smo se ves čas zavedali. Maskiranje smo izbrali predvsem zaradi taktičnosti: enotnosti bloka, enotnosti nekega gibanja, kazanja kdo smo, koliko nas je. V nekem obdobju je bilo to skrajno funkcionalno.» (Nataša).

Nekaj sogovornikov dvomi v smiselnost protestniškega maskiranja v Sloveniji in izpostavljajo predvsem simbolne potenciale, ki jih imajo maske, kot pa zaščito. »Tu je čisto drugi nivo represije in nadzora,« razmišlja Ivan, ko primerja prakso maskiranja v Sloveniji s tujino.

Zaščitni element maske jim je bil bolj pomemben na protestih v tujini. Se pa tako Peter kot Nataša strinjata, da maskiranje v lokalnem okolju ustvarja vzporednice z mednarodnim gibanjem. »V preteklosti je šlo bolj za simbolično dejanje, tako da se je identificiralo z globalnim gibanjem in se je vendarle mogoče sporočalo več, kot le ščitenje identitete«, razlaga Peter, Nataša pa dodaja: »Gradiš neko solidarnost, bolj bi rekla, prepoznavnost, da se identificiraš neko strategijo globalnega gibanja. Posledično vpliva na lokalni nivo. Pri nas je morda maskiranje izgledalo absurdno, a v tisti situaciji niti ne, ker je bilo precej razširjeno. To se je sčasoma izgubilo.«

Izpostavila bi primer, ki so ga moji sogovorniki večkrat omenili, kot primer pozitivne prakse maskiranja v lokalnem okolju. Antifašistično manifestacijo za svobodo sveta 27. aprila 2009 v Ljubljani, je organizirala širša fronta akterjev. Formiral se je Avtonomni blok (taktika črnega bloka), ki je pod črno-rdečimi zastavami združeval radikalen del protestnikov. Nataša trdi, da šlo za prvo situacijo v lokalni zgodovini, ko je bilo maskiranje dobro izpeljano, sprejeto in tudi potrebno. Ivan analizira, da je maskiranje v tisti situaciji:

...dajalo vtis neke moči, nepokornosti politično korektnim oblikam akcij. Pomembno je bilo, da je bil črni blok del širše manifestacije (2000-3000 ljudi) in da so tisti, ki so ga naredili, ves čas sodelovali v procesu organizacije skupaj z drugimi. Bili so prepoznani kot avtonomni in so to izkazali z obnašanjem na sami manifestaciji. Čeprav to nekim ljudem v koaliciji ni bilo všeč, je bil nek »gamble«, a takrat s to ni obrnilo proti nam - ni bila problematična točka.

V tem primeru je bila praksa maskiranja točka poenotenja skupine navznoter in manifestacija avtonomne prakse navzven. Šlo je za protest, kjer je bilo maskiranje potrebno zaradi zaščite, smiselno zaradi narave protesta in tudi dobro izpeljano na sami lokaciji.

5.8 Sklep analize

V sklepnem delu poglavja bom povzela ugotovitve do katerih sem prišla prek analize intervjujev. Najprej velja izpostaviti, da sem pri raziskovanju naletela na problem pomanjkanja ustrezne literature. S fenomenom protestniškega maskiranja se še ni nihče sistematično in znanstveno ukvarjal. Zato sem še toliko bolj hvaležna za kvalitetne odgovore, ki so mi jih podajali sogovorniki v intervjujih. Opažam, da so se nekateri z vprašanjem maskiranja ukvarjali več, drugi manj - a vsi po vrsti so mi odgovarjali argumentirano, kar kaže na to, da je to tema debate v lokalnem gibanju. Včasih jih je v odgovarjanju večpomenskost in celo protislovnost maske zmedla, a so vseeno bili zmožni to reflektirati.

Ugotovila sem, da so različne vrste mask v različnih kontekstih in uporabah različno sprejete in da odpirajo različne polemike.²³ Sogovorci menijo, da črne maske nosijo največje breme. Veliko bolj pozitivno so vrednotene teatralne maske, ki so interpretirane kot pustne, karnevalske in simbolne. Razlikovanje in poigravanje z maskami seveda ni sporno, problematizirala pa bi njihovo ideološko vrednotenje. Če si pomagam s strukturalistično metodo binarnih opozicij, lahko obravnavane pojme razdelim takole:

TEATRALNE MASKE - ČRNE MASKE,
DOBRO - SLABO,
SIMBOLNOST - ZAŠČITA,
NENASILJE - NASILJE.

Teatralne maske se povezuje z veseljačenjem, igrivostjo in šemljenjem, zato so sprejete kot dobre vrste maskiranja. Takšne vrste mask ne vzbujajo strahu v javnosti. Črne maske, pa so maske razgrajštva, nasilja in temačnosti. Te niso interpretirane kot simbolne ampak kot zaščitne - kot orodje za skrivanje. Pri tem vrednotenju sodelujejo mediji, represivni organi ter tudi sami protestniki. Aktivisti, s katerimi sem opravljala intervjuje, razumejo Foucaultovsko idejo samonadzora iz prakse: omenjajo ne le konflikte s policijo zaradi nošenja mask, temveč tudi s strani drugih protestnikov. Navsezadnje se tudi nosilci samih mask podvrženi samoomejevanju pri nošnji mask. Kot že omenjeno, na to vplivajo raznolika prepričanja znotraj gibanj.

Formalni in neformalni nadzor nad nošnjo mask razumem tudi kot nadzor nad oblačenjem. Eugenia Paulicelli, ki med drugim raziskuje tudi fenomen mode in oblačenja, razmišlja takole: »Moda je partikularno razsvetljeno okno, skozi katerega lahko opazujemo tako mehanizme družbenega nadzora in hkrati upora temu nadzoru./.../Preko mode lahko identificiramo družbene in razredne agende, ki oblikujejo politično okolje tako na individualnem kot na kolektivnem nivoju.« (Paulicelli 2004, 148). To se manifestira tudi pri analizi protestniške maske: prihaja nadzora nad nošnjo mask s strani oblasti, za upor družbi nadzora, pa tudi za

²³ Posebna debata se je razvnela okrog uporabe »arafatk«, ki so »prehodile« pot od simbola upora, mirovništva, do komercializacije, komodifikacije in antisemitizma.

oblikovanje radikalne kulture upora. Z analizo lahko pojasnim, kako določene skupine uresničujejo potrebo po zaščiti (tako fizični kot zaščiti identitete) in pridem korak bližje razumevanju taktik družbenih gibanj. Razumeti družbena gibanja namreč pomeni razumeti njihovo mnogoterost: njihove ideje, metode in taktike.

Protestniško maskiranje pa lahko razložimo tudi kot konfliktno sporočilo maskirane množice. Nekateri moji sogovorniki so izpostavili protislovje, da se družbena gibanja ponašajo s svojo raznolikostjo, maskiranje vanje vnaša uniformiranost. Uniforma se povezuje s politično obleko, moško modo in militarizacijo. Prav tako lahko uniformiranost briše razlike med posamezniki. Vseeno, pa maskiranci pripomorejo k raznolikosti protestniške množice, saj gre le za eno od skupin v protestu oz. v množtvu taktik družbenih gibanj. Pravzaprav je dejanska raznolikost mask in tudi oblek nošenih na protestih prevelika, da bi jo lahko uvrstili v uniforme ali psevdouniforme. Bolj ustrezna se mi zdi razlaga, da gre za javnigovor, saj so protestniške maske oblačilni dodatek, ki se ga nosi v javnosti in je drugačen od vsakodnevnih oblačilnih praks. V intervjujih je bilo večkrat poudarjeno prav to: nošenje mask je kolektivno dejanje v javnem prostoru. Pri tem ne pride do popolne unifikacije protestnikov, temveč do prevzemanja določenih elementov, ki prisotne povežejo.

Protestniške maske se v slovenskem prostoru konsistentno pojavljajo od leta 2001 naprej. Menim, da gre za valove, ki so iz tujine pljusknili tudi k nam. Če malce bolj argumentiram: post-seattlovske taktike maskiranja so se v Ljubljani pojavile leta 2001, deset let kasneje pa so nas »okupirale« Anonymouse maske. A pri tem ne gre za *copy-paste* efekt, temveč za reflektirano kopiranje, modificiranje, prilagajanje in navdihovanje lokalnih gibanj pri globalnih. To lahko potrdim na podlagi intervjujev, saj so vsi sogovorniki poudarjali pomen okolja kot izhodišče njihovega delovanja. Menim, da nošenje mask na lokalnih protestih služi (psihološki) zaščiti oseb, kot tudi delni zaščiti gibanja. Vseeno pa se maske pogosteje pojavljajo v simbolnem smislu; bodisi kot simbolno navezovanje na mednarodna gibanja ali kot vizualni element simbolnega sporočila protesta (glej sliko 5.1).

Slika 5.1: Fotografija akcije »teroristična« zabava proti »slovenskemu terorističnemu sodstvu« pred Okrožnim sodiščem v Ljubljani, 2003. Avtor: Luka Cjuha.

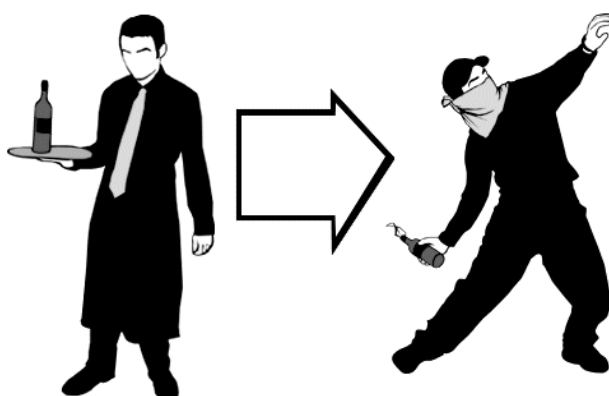

Vir: Cjuha (2003, 29).

6 ZAKLJUČEK

Protestniška maska ima vse, kar lahko kulturologe zanima: je del širšega pojava maskiranja, partikularen primer politične prakse, odziv na stanje v družbi in del oblačilne praske v neki situaciji. Kot mnogi pred mano, ki so raziskovali maskologijo, sem se tudi jaz znašla v bazenu pomenov, simbolike, prakse in kontradiktornosti tega kontradiktornega oblačilnega kosa. Maske so postale sestavni del oblačilnih praks protestov, ki jih lahko analiziramo kot del širšega fenomena človeškega maskiranja in kot del taktike družbenih gibanj. Maskiranje na protestih aktivistom omogoča zaščito, anonimnost in je medij za izražanje simbolnih sporočil.

Slika 6.10: Grafika iz knjige *Abolish Restaurants: a Worker's Critique of the Food Service Industry*. Avtor: neznan.

Vir: Prole info (2012).

Odgovor na raziskovalno vprašanje o razlogih za nošenje ali ne nošenje mask na protestih je, da so ti mnogoplastni. Maske se pojavljajo zaradi nadzora nad gibanjem, ki se tako želi zaščititi. Taktika maskiranja lahko situacijo na protestu zaostri ali pa, prav nasprotno, razbremeni napetosti s policijo²⁴. Uporaba mask na protestih daleč presega golo funkcionalnost, kot bi se morda zdelo na prvi pogled. Nosi močne

²⁴ Politolog Geoffrey Pleyers poda konkreten primer International Clowns Company, ki je v času protestov proti G8 leta 2007 v Heiligendammu (Nemčija) s svojim taktičnim klovnovskim obnašanjem, oblačenjem in izgledom močno razbremenila napetosti med protestniki in policijo (Pleyers 20120, 78).

simbolne pomene, so se strinjali sogovorniki: najpogosteje omenjeni so solidarnost, igrivost, upor, radikalnost in svoboda. Masko na protestih lahko simbolično razumemo v njenem tradicionalnem pomenu: kot spremembo, tako na osebni kot na političnem nivoju, saj soomogoči preobrazbo »civilista« v protestnika in atomiziranega posameznika v množico (glej sliko 6.1). Protestniška maska je kompleksen fenomen, saj je del taktike gibanja, ki na protestih ščiti protestnika, hkrati pa je del kulture upora, ki masko uporablja kot sredstvo simbolnega izražanja. Protestniško masko ne smemo gledati kot le kostum na odru, ampak kot del predstave, ki se vzpostavlja v dialogu s soigralci, s sceno in s publiko. Zaradi tega sem v svojo analizo vključila proteste (kot okolje), vprašanje nadzora (kot družbeno situacijo), percepcije javnosti (kot odziv) in vizualno podobo maske (kot oblačilni dodatek).

S popularizacijo protestniških mask se je popularizirala tudi sama estetika, ki se je ponekod razvila v trend, modo kar vodi v komodifikacijo protestniške maske. Omenila bom le tri primere. Revija Time je za osebnost leta 2011 razglasila protestnika in na naslovnico postavila grafiko Sheparda Fairey: portret protestnika (ali protestnice) z pleteno kapo in ruto, izza katere se vidi le oči. V popularni kulturi lahko gledamo večmilijonski hip-hop trio Jay Z, Rihhana in Kanye West so leta 2009 posneli video za pesem *Run this Town*, ki poka od militantnih podob črnega bloka, maskirancev, molotovk in jezne množice. Kanadski modni oblikovalec Adrian Wu pa je na letošnjem Torontskem tednu mode predstavil kolekcijo jesen-zima z manekenkami, ki so nosile Anonymous maske. Črni blok kot moda, fetišizacija stila in tudi komodifikacija motiva aktiviste (Severino 2003 in Frece 2002), ki estetiko črnega bloka razumejo v prvi vrsti kot zaščito. V intervjujih so aktivisti kritizirali pojavnost imidža črnega bloka in komercializacijo Anonymous mask²⁵. Tako aktivisti, ki sem jih intervjujurala, kot tisti v analiziranih virih poudarjajo, da nimajo želje nositi maske in da je raje ne bi: »veselimo se dne, ko bomo lahko živeli v družbi, kjer nam ne bo potrebno nositi mask« (Statement from R2K Black Bloc 2010, 76). Do takrat pa protestniška maska ostaja vizualni zapis nekega gibanja. Odpira prostor za poigravanje z oblastmi, za upiranje nadzoru, za razmišljanje o mejah med javnim in

²⁵ Pogost očitek je, da so plastične Anonymous maske kapitalistični izdelek iz Kitajske, potrošen na Zahodu, zaslužek pa se zlije k produkcijski hiši Warner Brothers Pictures. Kot alternativa se pojavljajo DIY Anonymous maske iz lepenke, ki si jih nosilci naredijo sami.

zasebnim. Aktivisti pa so tisti, ki bodo prek prakse in teorije, z maskami ali brez njih, še naprej skušali najti načine za gradnjo drugačnega sveta.

7 LITERATURA

1. 15o. Dostopno prek: www.15o.si (19. maj 2012).
2. Alimahomed, Sabrina in Jake Alimahomed-Wilson. 2009. Protest as Embodied State Practices: An Examination of Hegemonic and Counter-Hegemonic Protest Tactics. *Perspectives*. Dostopno prek: <http://www.anarchiststudies.org/node/319> (18. marec 2012).
3. Antibody, Spazz, Sketch in Entropy. 2010. Letter from Four Persons who were in the D2K Black Bloc V *Black Bloc Papers*, ur. David Van Deusen in Xaiver Massot, 81–82. Shawnee Mission: Breaking Glass Press.
4. Avery-Natale, Edward. 2010. »We're Here, We're Queer, We're Anarchists«: The Nature of Identification and Subjectivity Among Black Blocs. *Anarchist Developments in Cultural Studies*. 1. Dostopno prek: <http://www.anarchist-developments.org/index.php/adcs/article/view/7> (23. maj 2012).
5. Avtonomna tribuna. 2012. *Fotografije protesta pred vlado* 2. Dostopno prek: www.avtonomnatribuna.blogspot.com (2. maj 2012).
6. Bakhtin, Mikhail Mikhaïlovich. 1984. *Rabelais and His World*. Bloomington: Indiana university press.
7. Banjac, Marinko. 2009. Pojavnost in delovanje policije na protestih kot neoliberalne tehnologije sebstva: konstituiranje podjetnega posameznika. *Teorija in praksa* 46 (5): 670–683.
8. Bey, Hakim. 1991. *T.A.Z.: The Temporary Autonomous Zone, Ontological Anarchy, Poetic Terrorism*. New York: Autonomedia.
9. Cjuha, Luka. 2003. Fotografija. *Dnevnik*, 29 (27. november).

10. Cohen, Stanley. 1980. *Folk Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and Rockers*. Oxford: Blackwell.
11. Craik, Jennifer. 1995. *The Face of Fashion: Cultural Studies in Fashion*. New York: Routledge.
12. Cresswell, Tim. 1996. *In Place. Out of Place. Geography, Ideology, and Transgression*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
13. Day, J. F. Richard. 2005. *Gramsci is Dead*. Toronto: Between the Lines, London, Ann Arbor, MI: Pluto Press.
14. della Porta, Donatella. 1998. Police Knowledge and Protest Policing: Some Reflections on the Italian Case. V *Policing protest : the Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*, ur. Donatella della Porta in Herbert Reiter, 228–252. Minneapolis; London: University of Minnesota Press.
15. --- in Herbert Reiter. 1998. *Policing Protest: the Control of Mass Demonstrations in Western Democracies*. Minneapolis; London: University of Minnesota Press.
16. --- in Mario Diani. 2006. *Social Movements*. Oxford: Blackwell Publishing.
17. Fernandez. A. Luis. 2008. **Policing Dissent: Social Control and the Anti-globalization Movement**. Piscataway: Rutgers University Press, Dostopno prek: Google Books.
18. Flugel, C. John. 1950. *The Psychology of Clothes*. London: Hogarth press.
19. Flugelnock, Mike. 2012. *Political Cartoons*. Dostopno prek: www.sinkers.org (2. junij 2012).

20. FOI. 2012. *Sub-mm imaging of faces – phenomenology and possibilities*. Dostopno prek: www.foi.se/FOI/templates/Page___9151.aspx (1. junij 2012).
21. Foucault, Michel. 2004. *Nadzorovanje in kaznovanje: nastanek zapora*. Ljubljana: Krtina.
22. Frece, Tine. 2002. Črni blok in anarhizem. *Časopis za kritiko znanosti XXX* (209–210): 107–114.
23. Gitlin, Todd. 1980. *The Whole World is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*. Berkeley: University of California Press.
24. Google. Dostopno prek: <http://www.google.si> (23. junij 2012).
25. Greif, Tatjana. Teroristi ulice: lezbična in gejevska umetnost kot aktivizem. *Maska XXI* (101–102): 30–43.
26. Heyl, Christoph. 2001. When they are Veyl'd on Purpose to be Seene: The Metamorphosis of the Mask in the Seventeenth and Eighteenth Century London. V *Body Dressing*, ur. Joanne Entwistle in Elizabeth Wilson, 121–142. New York: Berg.
27. Horn, J. Marlyn in Lois M. Gurel. 1981. *The Second Skin*. Boston: Houghton mifflin company.
28. Kaiser, B. Susan. 1998. *The Social Psychology of Clothing*. New York: Fairchild productions.
29. Keenan, William. 2001. Dress Freedom: The Personal and Political. V *Dressed to Impress: Looking the Part*, ur. William Keenan, 179–196. Oxford; New York: Berg.

30. Katsiaficas, Georgy. 2006. *The Subversion of Politics: European Autonomous Social Movements and the Decolonization of Every Day Life*. Edinburgh, Oxford: AK Press.
31. Kuret, Niko. 1984. *Maske slovenskih pokrajin*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
32. Kuret Niko. 1995. Sredozemske maske. *Etnolog* (5) : 13–49.
33. Kvale, Steinar. 1996. *Interviews: an Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks; London; New Delhi: Sage.
34. Lurie, Alison. 1983. *The Language of Clothes*. New York: Vintage books.
35. Maynard, Margaret. 2004. *Dress and Globalisation*. Manchester, New York: Manchester University Press.
36. McFarlane, Thomas. 2001. *The Battle for Seattle: Discourse, The Australian and Framing Representations of the Seattle World Trade Organisation Protests*. Dostopno prek: <http://geoview.iag.org.au/index.php/GEOView/article/view/9/10> (8. marec 2012).
37. *McIntyre v. Ohio Elections Commission* (93-986). 514 U.S. 334. 1995. Dostopno prek: <http://www.law.cornell.edu/supct/html/93-986.ZO.html> (5. maj 2012).
38. McLeod, Douglas M. in Benjamin H. Detenber. 1999. Framing Effects of Television News Coverage of Social Protest. *Journal of Communication* (49): 3–23.
39. McLeod, Douglas M. in James K. Hertog. 1992. The Manufacture of »Public Opinion« by Reporters: Informal Cues for Public Perceptions of Protest Groups. *Discourse and Society* (3): 259–275.

40. Munson, Chuck. 2010. Why Wearing a Mask is a Revolutionary Act. V *Black Bloc Papers*, ur. David Van Deusen in Xaiver Massot, 187–188. Shawnee Mission: Breaking Glass Press.
41. Murdock, Graham. 1981. Political Deviance: the Press Presentation of a Militant Mass Demonstration. V *The Manufacture of News, Social Problems, Deviance and the Mass Media*, ur. S. Cohen in J. Young. 156–175. London: Constable.
42. Notes from Nowhere. 2003. *We are Everywhere*. London: Verso.
43. Paulicelli, Eugenia. 2004. *Fashion under Fascism. Beyond the Black Shirt*. Oxford; New York: Berg.
44. Pleyers, Geoffrey. 2010. *Alter-globalization: Becoming Actors in the Global Age*. Cambridge: Polity press.
45. Portland Independent Media Center. 2003. *Portland Black Bloc Comuuniquie - pre March 28th protest*. Dostopno prek: <http://portland.indymedia.org/en/2003/03/53630.shtml> (2. maj 2012).
46. *Prole info*. Dostopno prek: <http://www.prole.info> (21. junij 2012).
47. Ragin, C. Chalers. 2007. *Družboslovno raziskovanje-enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana: FDV.
48. Reuters. 2001. Fotografija. *Delo*, 1 (21. julij).
49. Rubinstein, Ruth. 2001. *Dress Codes: Meanings and Messages in American Culture*. Boulder (Colo.): Westview.

50. Rucht, Dieter. 1998. The Structure and Culture of Collective Protest in Germany since 1950. V *The Social Movement Society: Contentious Politics for a New Century*, ur. David S. Meyer in Sidney Tarrow, 29–57. Lanham: Rowman & Littlefield.
51. Severino. 2003. Has The Black Bloc Tactic Reached The End Of It's Usefulness? *Red & Black Revolution* 7. Dostopno prek: <http://www.wsm.ie/story/1794> (1. maj 2012).
52. Statement from R2K Black Bloc. 2010. V *Black Bloc Papers*, ur. David Van Deusen in Xaiver Massot, 75–76. Shawnee Mission: Breaking Glass Press.
53. Stokes, Jane. 2010. *How to do Media & Cultural Studies*. Los Angeles: Sage, 2010.
54. Strpič, Marko. 2001. Black Bloc. V *Anarhizam i nasilje*, ur. Marko Strpič, 76–78. Zagreb: Što čitaš?
55. Šebenik, Špela. 2002. *Poročanje medijev o protiglobalizacijskih protestih*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
56. Tarrow, Sidney. 1994. *Power in Movement: Social Movements, Collective Action and Politics*. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press.
57. Tseëlon, Efrat. 2003. **Masquerade and Identities: Essays on Gender, Sexuality and Marginality**. New York: Routledge. Dostopno prek: Google Books.
58. Organize. 2011. UK Unmasked and the New Kids on the Bloc, 4–17 (pomlad).

59. Vancouver Media Co-op. 2012. *In Defense of the Black Bloc: A Communique from Olympic resisters*. Dostopno prek: <http://vancouver.mediacoop.ca/story/2792> (23. maj 2012).
60. Van Deusen, David in Xaiver Massot. 2010. *Black Bloc Papers*. Shawnee Mission: Breaking Glass Press.
61. Vodovnik, Žiga. 2004. *Ya Basta: Ten Years of the Zapatista Uprising*. Okland: AK Press.
62. Žagar, Janja. 2004. *Pokrivala*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

PRILOGE

PRILOGA A: INTERVJU Z MIRKOM

Intervju z Mirkom, vprašanja postavlja Mateja Fajt

9. maj 2012, Ljubljana

Kakšne vrste mask si že nosil, oziroma na kakšne načine si se že maskiral na protestih?

Različne kombinacije: kapuca v kombinaciji s sončnimi očali, kapuca in kapa in sončna očala in ruta, samo maskirka in tudi Anonymous maska.

Zakaj si se odločil za maskiranje?

Za maskiranje sem se odločil seveda prostovoljno, vedno je bila to moja osebna odločitev. Na podlagi tega kakšen je protest in kakšen je namen protesta, sem se odločil ali ja ali ne. Na veliko protestih nisem bil maskiran. Maskiral sem se zaradi različnih razlogov. Recimo na antifa demonstracijah zaradi identitete in lastne varnosti; da ne nimajo na fotografijah, tako policaji kot desničarji. Na demonstracijah proti kapitalizmu (proti varčevalnim ukrepom) in delavske demonstracije tudi zaradi istih razlogov: zaradi nadzora policije. Ko se je protestiralo proti Lafargu v Trbovljah se je nosilo gas maske iz JNA ali navadne delavske maske proti prahu. Šlo je za simbolično maskiranje, ker je šlo za protest proti sežigalnici in s tem se je pokazalo, da je zrak v Zasavju onesnažen in da bomo kmalu rabili maske.

Zakaj si se odločil prav za to vrsto maske?

Za Anonymous masko, ker je simbolno, ostale pa predvsem zaradi zaščite identitete.

Ali so drugi protestniki tudi bili zamaskirani?

Eni ja, eni ne. Enim je vseeno ali se snemajo njihovi obrazi. Jaz sem pri teh stvareh malo zadržan in mi ni všeč, da se v medijih pojavlja moj obraz čez cel ekran ali pa slika v časopisu. To je odločitev vsakega posameznika.

Kakšne meniš so prednosti in slabosti maskiranja na protestih?

Prednost se mi zdi, da lahko zakriješ svojo identiteto pred policijo ali »nasprotnikom«. Slabost je ta, da množični mediji to enačijo z razgrajštvom,

vandalizmom. Ustvarjajo stereotipe, predvsem zaradi dogajanja v tujini (črni blok). Ko vidijo masko poročajo, da so prišli ljudje izzvat nereda. Posledično ljudje, ki so pod vplivom medijev te gledajo postrani in mislijo, da si nasilen huligan.

Kakšne vrste zaščite nudi maska na protestih?

Seveda je zaščita če hočeš ostati anonimen. Lahko se maskiraš tudi, če se hočeš zaščititi pred solzivcem in imaš plavalna očala gor.

Se ti zdi, da si z masko bolj varen na protestu ali bolj izpostavljen?

Ja in ne. Če se odločim, da bom nosil masko ta odločitev temelji na tem, da se hočem počutiti bolj varnega. Izpostavljen si pa zato, ker si takoj na očeh policije, redarjev - postaneš črna pika v množici. Maska ti da negativen prizvok in vsi gledajo v tebe kot, da si terorist.

Si imel kakšno slabo izkušnjo zaradi ne nošenja maske ali obratno: prav zaradi nošenja maske?

Ko sem nosil masko nisem imel slabe izkušnje. Dobil sem razna vprašanja od naključnih ljudi: zakaj nosimo maske, zakaj smo zamaskirani in sem razložil, da zaradi lastne varnosti.

Se ti zdi, da si nošenjem maske bolj povezan s skupino in da se lažje identificiraš s skupino?

Odkvisno za kakšno demonstracijo gre. Če se oblikuje blok znotraj večje demonstracije kot recimo za antifa, se počutiš del te skupine, ker je okrog tebe še veliko zamaskiranih ljudi. Podobno za 17. november, ko se je naredil Avtonomni blok, sicer so se takrat eni odločili za maske, drugi ne. Čisto drugače je, če poleg tebe še cela skupina nosi masko.

Se ti zdi, da je maskiranje kot metoda učinkovita ali gre za simbolno dejanje?

Če želijo najti tvojo identiteto jo bodo itak našli. Ampak OK, se skušaš zakrit kolikor se da in jim otežiš delo. Nekatero države so sicer uvedle prepoved nošenja takšnih ali drugačnih mask. Nazadnje so tak zakon uvedli v Quebecu zaradi študentskih protestov.

Maske nosijo simbolno sporočilo. Anonymous so prevzeli masko iz filma V for Vendetta in tam je nek simbol, zdaj pa je že tako prepoznavna, da jo ljudje takoj povežejo z Anonymous. Postala je simbol hekerstva, čeprav mislim, da je bila maska prvotno mišljena kot upor na splošno; proti sistemu, ne-pravici. Saj Anonymous se proti temu bori, ampak se mi zdi, da je maska izrabljena in skomercializirana. Prej sem omenil protest proti Lafargu, ko je maska nosila sporočilo. Potem so tu še karnivalne maske, ki so malo za sporočilo, malo za zabavo.

Ali z maskiranjem na protestih kaj sporočaš in kako misliš, da to razumejo drugi akterji?

To je odvisno od ljudi; ali gre za nekoga, ki pozna sceno in razume ali pa gre za nekoga, ki gleda samo televizijo in tam sliši, da je 500 zamaskirancev uničilo izložbe. V zadnjih letih je maskirka postala simbol terorizma in tudi rute: če nosiš arafatko si označen za islamskega skrajneža!

Kakšno vlogo igra maskiranje na protestih v slovenskem prostoru?

Slovenski prostor je zelo majhen in obstaja malo število ljudi, ki se redno udeležuje demonstracij. Nismo samo nezadovoljni državljani, ki pridejo enkrat na deset let na ulice. Pomembno se mi zdi, da se ne izpostavljam vsem kameram, fotoaparatom, policijskim *špijunom*. So pa ljudje, ki so del gibanja in so pripravljeni se izpostavljati in jim je vseeno, ali so na fotografijah ali ne.

PRILOGA B: INTERVJU Z MAJO

Intervju z Majo, vprašanja postavlja Mateja Fajt

30. april 2012, Maribor

Kakšne vrste mask si že nosila, oziroma na kakšne načine si se že maskirala na protestih?

Ponavadi bandano (rutica) ali enostavno črno blago, kapuco, očala, to je običajno na demonstracijah. Na enih demonstracijah kjer je močno gorelo in na začetku nismo imeli gas mask, smo črno platno namočili v jabolčni kis, ki malo ublaži dim. Drugače tudi »goggl« (podvodna očala), gas maske ali kirurške, kapuca, kapa, šal ali kar imaš oblečeno in se lahko spremeni v masko. Odvisno kje si na demonstracijah - v Nemčiji

je recimo tako - da so zdaj že tako zverzirani, da te ne spustijo na demonstracije z bulerji, če imaš kovinske kapice. Ne moreš vzeti recimo steklenic, a včasih se da tudi po katerih drugih poteh zmuznit mimo policijskih postojank. Drugače se oblečeš *casual*, imaš kakšno torbico, torbica postne šal, anorak, očala, ker prav mask se ne sme imeti.

Zakaj si se odločila za maskiranje?

Prvič sem se, ko sem bila na veliki demonstraciji, kjer bilo precej nevarno in tudi nisem poznala terena, naša *grupa* se je organizirala kot se je... Prej se vedno pozanimaš kaj lahko pričakuješ. Zamaskiraš se seveda, v prvi vrsti zaradi težje identifikacije, po drugi strani je tudi to, da se zaščitiš pred peper sprejem ali solzivcem, da imaš vsaj neko osnovno zaščito. Drugače pa seveda, zaradi identitete, da si bolj enak.

Zakaj si se odločila prav za to vrsto maske?

Ne vem, ker sem to nosila že prej, kot del stila. Recimo rute ali šale nosim skozi in je najbolj enostavna stvar. Je *ful* priročna stvar, ki si jo samo natakneš čez nos.

Za kakšne vrste protestov je šlo?

Preden greš na demonstracije, če si malo pameten, veš kaj boš tam počel in če ne misliš počet česa nevarnega - kar bi bilo nevarno tudi zate potem nisi tako opremljen. Drugače pa veš kakšen je plan in greš v blok ali če greš neke nočne akcije s svojo skupino delat, se temu primerno opreliš. Vsekakor je odvisno od gibanj, skupin, ki so posebej na *demosih* in se razlikujejo po tem kako so kateri opremljeni in na kakšne načine imajo konfrontacije s policijo.

Kakšne meniš so prednosti in slabosti maskiranja na protestih?

Jaz vidim predvsem prednosti, v prvi vrsti zaradi težje identifikacije in poenotenja. Vsekakor se tudi osebno bolje počutim, če sem zakrita. Včasih človek ni preveč paranoičen, čeprav se ti zdi, da si in potem šele vidiš, da nisi. Ko sem se udeležila *demosov*, kjer nisem imela plana sodelovat v težkih akcijah ampak samo prisostvovati, spremljati, pomagati in sem se tudi takrat vedno, vsaj minimalno, zamaskirala. Takoj opaziš policaje v civilu. Še enkrat, jaz vidim predvsem prednosti,

razen ko je huda vročina in si cel zakamufliran, si pa še vedno vesel če imaš gas masko čez.

Se ti zdi, da si z masko bolj varna na protestih ali bolj izpostavljena?

Si seveda bolj varen, a po drugi strani so tudi te zgodbe, ki so vsem poznane; recimo razne infiltracije. Seveda, se lahko počutiš zelo čudno, odvisno je kje si, kako si formiran, si v skupini ali sam. Čez leta so stvari na demonstracijah tako eskalirale, da ko si oblečen v določena oblačila ali ko si zamaskiran, si avtomatsko točka napada s strani policajev. Bolj si targiran.

Si imela kakšno slabo izkušnjo zaradi ne nošenja maske ali obratno: prav zaradi nošenja maske?

Jaz osebno vedno pazim kaj delam in če se odločim nekaj delati sem vedno zamaskirana, če pa ne, pa prisostvujem. Zaenkrat se mi ni zgodilo nič takega. Če grem na *demose* ali kaj res počet, če ne, pa ne. Snemanja je enostavno je ogromno. Nazadnje sem bila v Leipzigu proti izgradnji naci centra. Prijatelj je instinktivno vrgel steklenico, pred tem pa se ni nič zakril. Seveda je bil kasneje aretiran in to zelo grobo, ker ga je posnela kamera in bo zdaj imel visoko kazen. To je neumno od njega. Toliko je kamer na *demosih*, poleg vseh novinarjev, ker mi tudi ni vedno všeč.

Se ti zdi, da si nošenjem maske bolj povezana s skupino in da se lažje identificiraš s skupino?

Ja, meni se to *ful* zdi, tak močen občutek povezanosti. Boljši imaš občutek in večji občutek varnosti in vsekakor večji občutek skupine. Ravno tako, če nisi maskiran, imaš občutek neke druge pozicije na *demosih*.

Se ti zdi, da se maskiranje kot metoda učinkovita ali gre za simbolno dejanje?

Mislím, da oboje, seveda. Simbolno ima velik učinek.

Ali z maskiranjem na protestih kaj sporočaš in kako misliš, da to razumejo drugi akterji?

Definitivno mislim, da sporočaš okolici. Ko ljudje vidijo nek zamaskiran obraz, podobo, takoj pomislijo, da imajo ti ljudje razlog, da se maskirajo, pa ne v negativnem smislu. Daje občutek vidnega, vizualnega izraza, da obstaja dejanski

fizični del sistema, ki te zatira in te tudi bo. Mislim, da je to vizualno učinkovito in da učinkuje na ljudi.

Kakšno vlogo igra maskiranje na protestih v slovenskem prostoru?

Kolikor sem bila prisotna, pa je bilo to na mnogih manifestacijah - tam od 2001 naprej - je kar prisotno. Parkrat se je imelo tudi črni blok, sicer precej majhen. Nazadnje sem prisostvovala par let nazaj na sindikalnih demonstracijah in takrat nismo bili maskirani. Jaz osebno in tudi neka skupina ljudi, tudi če se ne formira blok, si damo vsaj rute čez. To mi je običajno. Maskiranje je prisotno, bolj je problem koliko ljudi pride na manifestacije.

PRILOGA C: INTERVJU Z NIKO

Intervju z Niko, vprašanja postavlja Mateja Fajt

18. april 2012, Maribor

Kakšne vrste mask si že nosila ali na kakšne načine si se že maskirala na protestih?

Rutko, šilt kapico in sončna očala. Vse skupaj, naenkrat.

Zakaj si se odločila za maskiranje?

Peer pressure. Za en protest je bila kolektivna odločitev, da se bomo vsi maskirali. Eno zaradi skupinskega imidža; lepo naj bi izgledal ta skupinski blok, da smo skupinsko maskirani. Drugo zaradi varnosti, da te ne prepoznajo policaji ali skini. Moji razlogi so pa bili gremo se skupinsko maškarado.

Zakaj si se odločila prav za to vrsto maske?

Na antifa protestu mi ni bil všeč način maskiranja. Če bi se šli kaj bolj performativnega bi bilo to super. Bil bi super *statement*. Če pa se na antifa protestu maskiraš v črno pa je res: »Vsi smo anti-fa!«. Postaviš se v neko antagonistično pozicijo in samo gradiš barikade - vsak na svoji strani. Recimo osnovni koncept Anonymous mask se mi zdi čisto simpatičen.... čeprav kako se je v praksi zdaj razvilo je malo debilno.

Kaj pa misliš, da je osnovni koncept Anonymous mask?

Ta drža: vsi smo Anonymous. V osnovi sem to masko razumela kot zaščito, ker v sistemu kakršen je, si ne moreš si privoščiti totalnega nasprotovanja sistemu, ker si hitro onesposobljen in ne moreš nič narediti konstruktivnega za družbeno spremembo. Zato to sporočilo zaščite. Po drugi strani nenehna uniformnost maske, ravno zaradi tega, da pokažemo, da smo vsi »na istem« v poziciji proti sistemu. Kar seveda nismo.

Kakšne meniš so prednosti in slabosti maskiranja na protestih?

V kakšnih situacijah si predstavljam, da so te varnosti razlogi upravičeni; ko gre za upravičene skrbi varnosti udeležencev, ki bi lahko bili podvrženi uradni ali neuradni represiji ali nasilju na kraju samem ali naknadno zaradi posnetkov. V tem oziru se mi zdi kul. Vse ostalo, v smislu ustvarjanje podobe se mi pa zdi malo otročje. Meni se to ne zdi tako kul. »Dajmo izgledat zajebani!«. Ni mi to blizu kot mi ni blizu se sprehajati pod zastavo. To vse paše pod eno ikonografijo, ki te ukalupi. Na nek način je to uniformizem.

To je zelo dobra tema, je večplastna. Po eni strani se mi odpira vsa ta heterogenost za masko (cilji, metode, principi) po drugi strani pa je ta heterogenost tako velika, da nima nič več skupnega razen maske. To zadnje se mi zdi, da se je zgodilo v primeru 150 protestov. Ne zdi se mi dovolj.

Se ti zdi, da si z masko bolj varna na protestih ali bolj izpostavljena?

Odvisno od situacije. Na prvo žogo si na nek način si bolj varen. Po drugi strani se mi poraja, da s tem tudi provociraš. Ena plat varnosti je, da se zakriješ in da te policaji ne prepoznajo ali pa da te siki za prvim vogalom ne napadejo. Omenila bi primer Dosta! iz Bosne, ki so pa ubrali čisto drugačno taktiko izpostavljanja vseh. Našli so varnost v tem, da so se izpostavili, vsi so se prijavili na policijski postaji. V tej množični neanonimnosti so našli edino možno varnost.

To je čisto nasprotno kot recimo Zapatisti.

Ja, ampak pri obeh očitno zadeva deluje. Maskiranje je vsakič sproti odvisno od situacije. Ampak recimo Zapatisti imajo še vedno nekega vodjo. Kljub temu, da so »vsi isti«, je še vedno nekdo izpostavljen. Sicer je zamaskiran.

Si imela kakšno slabo izkušnjo zaradi ne nošenja maske ali obratno: prav zaradi nošenja maske?

Ne.

Se ti zdi, da si nošenjem maske bolj povezana s skupino in da se lažje identificiraš s skupino?

Zagotovo. Mislim, da začne delovati skupinski nagon. Lažje se identificiraš s skupino in preko tega se lažje navežeš na: vsi imamo isti cilj, vsi smo povezani, vsi smo skupina. Navznoter maskiranje dvigne energijo.

Se tudi ti osebno drugače počutiš, ko si zamaskirana na protestu?

Vsakič se počutim kot, da sem izven zakona. V smislu: zdaj si lahko več privoščim! Tega nisem velikokrat počela, ampak je vsakič adrenalinska izkušnja. In si upam več z masko. To ni na racionalni ravni, gre le za občutek.

Mišliš, da maskiranje lahko razumemo kot upor proti nadzoru?

Ne. Pravzaprav sodeluješ v igri nadzora. Hočeš se mu izogniti in se mu, a hkrati glavna pravila igre še vedno postavlja nadzor. Če ne bi bilo nadzora se ne bi rabil maskirati. Ko se mu upiraš kot delu sistema, postaneš del tega.... ne znam ravno pojasniti. Zlepljeno je vse skupaj.

Se ti zdi, da je maskiranje kot metoda učinkovita ali gre za simbolno dejanje?

Na manifestacijah se mi zdi predvsem simbolno, ampak na kakšnih akcijah pa gre za učinkovito metodo. Maskiranje je praktično, če se skrivaš pred kamerami..... no, seveda se lahko tudi na manifestacijah skrivaš pred kamerami.

Ali z maskiranjem na protestih kaj sporočaš in kako misliš, da to razumejo drugi akterji?

Z manifestacijo daješ nek *statement*. Če si maskiran je vprašanje ali hočeš promovirati neko ideologijo ali nek *statement* zaradi katerega si tukaj. Problematično se mi tudi zdi, da nisi v poziciji ko bi se dalo diskutirati to javno podobo. Ko ta komunicira z javnostjo na ikonografski način nimaš nadzora. Sporočilo je podvrženo pravilom neke igre: pristaneš na stereotipe.

Kakšno vlogo igra maskiranje na protestih v slovenskem prostoru?

Pri nas je predvsem na simbolični ravni. Je bolj maškarada. Recimo v Grčiji, ko si dajo ljudje gor maske imajo res razloge.

PRILOGA Č: INTERVJU S PETROM

Intervju s Petrom, vprašanja postavlja Mateja Fajt

1. maj 2012, Ljubljana

Kakšne vrste mask si že nosil, oziroma na kakšne načine si se že maskiral na protestih?

Na vse možne, da sem zakril svojo identiteto. V nekaterih primerih je šlo za simbolično maskiranje in ni bila pomembna sama tehnika maskiranja. Pri aktivnosti, kjer je bila glavna skrb zakrivanje identitete, pa na način, da je bila identiteta težko ugotovljiva. Pomeni: zakrivanje obraza, morebitna dodatna sončna očala, enobarvna oblačila in tako naprej.

Zakaj si se odločil za maskiranje?

Enostavno zato, ker sem želel skrit svojo identiteto. V nekem smislu je to nasproti tvojim željam; jaz bi rad s svojim imenom in priimkom in svojo identiteto zagovarjal določena politična stališča ampak so okoliščine take, da živimo v svetu, kjer je nadzor popoln in oblast ima vse vzvode, da; v prvi vrsti, kontrolira, nadzoruje, po drugi pa izvaja represijo nad tistimi ki iščejo alternative, oziroma jo kritizirajo.

Za kakšne vrste protestov je šlo?

Predvsem v tujini, na večjih mednarodnih demonstracijah, na primer ob vrhunskih srečanjih velikih transnacionalnih institucij, kot je recimo G8 v Genovi, Italiji, NATO summit v Pragi in pa še številne manjše demonstracije, na primer v Nemčiji, tudi na Hrvaškem. V teh primerih, ker je šlo za direktne akcije oziroma militantne akcije je bila glavna skrb skrivanje identitete. Lokalno pa smo se na nekaterih manifestacijah tudi maskirali, mogoče bolj v simbolnem smislu; s sporočilom, da ni pomembno kdo, da smo skupaj v temu in seveda tudi zaradi tajnih služb, ki delujejo in snemajo ljudi na demonstracijah, ki so proti-establishmentu.

Kakšne meniš so prednosti in slabosti maskiranja na protestih?

Prednosti sem v glavnem že povedal. Omenil bi še psihologija množic...v smislu: pod maskami smo vsi enaki. Na ta način si morda lahko dovoliš več kot bi si sicer. Hkrati pa je to tudi slabost. Na nek način omogoča tudi tistim z neiskrenimi nameni, da se maskirajo, pridružijo tvoji skupini in izvajajo neke stvari, ki so proti tvojim interesom. Slabosti so sigurno odnosi z javnostjo, to se mi zdi velik problem predvsem na lokalnem nivoju. Zaradi takih ali drugačnih okoliščin, predsodkov, razumevanja situacij in tako naprej, ljudje najbrž težje sprejmejo sporočila, ki jih sporočajo demonstranti, ki so zamaskirani. Veliko ljudi pa razume potrebo po tem, zaradi družbe v kakršni živimo.

Kakšne vrste zaščite nudi maska na protestih?

Nudi določeno zaščito, predvsem v smislu identifikacije, torej če gre za neke militantne akcije, ki niso po godu trenutni oblasti potem je jasno to zaščita pred pregonom: tako na licu mesta kot tudi kasneje.

Se ti zdi, da si z masko bolj varen na protestih ali bolj izpostavljen?

Odvisno na kakšni manifestaciji, odvisno v kateri skupini, različno. Seveda, če si ti edini zamaskiran si tarča, če pa si del skupine, pa je to zaščita.

Si imel kakšno slabo izkušnjo zaradi ne nošenja maske ali obratno: prav zaradi nošenja maske?

Marsikdaj bi si želel, da bi imel masko, ampak okoliščine niso tega omogočale. Danes je vsaka zadeva fotografirana, posneta in zaradi takih ali drugačnih razlogov ne želim, da se moj obraz, moje ime pojavlja kar povsod in da vsak spremlja vsako mojo kretnjo in dejanje. Negativne izkušnje so izpred let, ko je na mednarodnih protestih prihajalo do medsebojne konfrontacije (v verbalnem smislu) med demonstranti zaradi nestrinjanja v izbiri taktik.

Se ti zdi, da si nošenjem maske bolj povezan s skupino in da se lažje identificiraš s skupino?

Ne bi tega trdil.

Ali z maskiranjem na protestih kaj sporočaš in kako misliš, da to razumejo drugi akterji?

Z masko, v resnici, ne želim nič sporočati.

Kakšne konotacije so se prijele protestniških mask?

Nasilje, rokojnjaštvo, spopadanje s policijo. Najbrž precej negativne.

Kakšno vlogo igra maskiranje na protestih v slovenskem prostoru?

Te prakse ni veliko. V preteklosti je šlo bolj za simbolično dejanje, tako da se je identificiralo z globalnim gibanjem in se je vendarle mogoče sporočalo več kot le ščitenje identitete. Dober primer maskiranja je Anonymous, ki je sigurno boljša metoda, kot pa maskiranje po vzoru black bloca. To pa zato, ker je drugače sprejeto s strani javnosti, mislim, da ne zastrašuje in odvrča ljudi, ampak je močno politično sporočilo, ki je simpatično.

PRILOGA D: INTERVJU Z IVANOM

Intervju z Ivanom, vprašanja postavlja Mateja Fajt

9. maj 2012, Ljubljana

Kakšne vrste mask si že nosil ali na kakšne načine si se že maskiral na protestih?

Z moje strani to ni bilo nikoli planirano, zato bolj improvizirano. Nosil sem rutke, kape in šal. Mogoče v Genovi sem nosil kakšno masko, ker se mi je zdelo to takrat pametno. V Pragi zaradi solzivca in še česa drugega. Drugje pa....sporadično.

Zakaj si se odločil za maskiranje?

Težko bi kaj izpostavil, ker dolgo o tem nisem razmišljal: ali bi se maskiral ali ne. Nikoli nisem mislil, da sem del takšnih stvari, zaradi katerih bi se moral zavarovati na tak način. Do maskiranja imam hecen, ambivalenten odnos. Maskiranje je osnoven samozaščitni ukrep, ki ga je dobro vpeljati v orodjarno. Zdi se mi *non-issue*. Običajna debata - maskiranje ja ali ne - znotraj aktivističnih krogov je popolnoma zgrešena. V smislu, da imaš skupino ljudi, ki ji drugi oporekajo da se maskirajo. Mislim, da naj vsak dela kar hoče na demonstracijah, kar se maskiranja tiče. Ljudje morajo imeti avtonomijo, da presodijo sami. Ne zdi se mi to tema, ki si zasluži take vrste pozornosti. Kakšne druge akcije morajo biti del širšega konsenza, maskiranje pa ne. Osebno, na individualni ravni sem bolj na strani tega, da se ne maskiram.

Zakaj pa?

V situacijah kot so najbolj običajne demonstracije ne vidim prav posebnega smisla, da bi se maskiral. To je čisto moja pozicija in izhaja iz tega, da večino stvari počnem javno. Moral bi res spremenit moj način prakse, da bi bilo maskiranje del moje konsistentne drže. Ampak mislim, da to ni nek končen odgovor na to temo. Različni ljudje imajo različne razloge. Če je ta drža uporabna zame, to ne pomeni, da je tudi za druge, ki so mi čisto blizu v nekih zgodbah.

Veljalo bi poudariti, da moj pogled izhaja iz lokalne situacije, ki jo imamo tu v Ljubljani, Sloveniji. Tu je čisto drug nivo represije in nadzora. Druge težave si lahko nakoplješ zaradi kakšnih akcij kot kje drugje. V primeru Londona ali kakšnih drugih metropol, kakor sem imel debate na to temo, mislim, da bi bil veliko bolj zagovarjal maskiranje, tudi v najbolj nedolžnih situacijah. Enostavno zaradi načina delovanja policije in nadzora, ker so veliko bolj represivne družbe in se veliko več podatkov zbira, obdeluje in lahko imajo večje posledice. Če s tega stališča še enkrat premislim moje pozicije bi rekel, da nimam pravega razloga, da bi nasprotoval maskiranju. Je pa kot mnogo stvari - zelo odvisno od konteksta. Bi pa rekel, boljše več samozaščite kot manj.

Kakšne meniš so prednosti in slabosti maskiranja na protestih?

Mislim, da je odvisno od tega kaj delaš na splošno. Kako se ena manifestacija, ki jo delaš vpenja v mrežo aktivnosti, ki jih sicer delaš. Če želiš zgradit situacijo; avtonomno, aktivistično sceno, ločeno od skupnosti mesta, ki nima aspiracij delati kakšne povezave se maskiraš ker se ti to zdi kul, ker je to del imidža. To je čisto konsistentno in v skladu s projektom, ki ga imaš. Ni ti potrebno mislit na odvrčajoče učinke maskiranja; sporočilo, ki ga pošiljaš ven, oziroma je prav to sporočilo, ki ga hočeš poslat: »Act tough, strong and powerful«

Pa misliš, da je to edino sporočilo?

Ne, mislim, da je polno sporočil. Tudi če rečem, da je sporočilo: »Act tough, strong and powerful«, to ne mislim v negativnem pomenu. To je lahko tudi pozitivno, sporočaš neko nepokornost, zavračanje, tega uklanjanja; prisile spektakla, javne podobe. To se mi zdi pozitivno, ker gre preko tega; zavrača splošen konsenz. Kot primer bi omenil antifašistično manifestacijo 27. aprila, ko se je odločilo za formo

»črnega bloka«. Takrat se je spodbujalo, oziroma se je vzpostavila situacija kjer se je marsikdo maskiral. To se mi je, vsaj delno, zdelo pozitivno. Dajalo vtis neke moči, nepokornosti politično korektnim oblikam akcij. Pomembno je bilo, da je bil črni blok del širše manifestacije (2000-3000 ljudi) in da so tisti, ki so ga naredili, ves čas sodelovali v procesu organizacije skupaj z drugimi. Bili so prepoznani kot avtonomni in so to izkazali z obnašanjem na sami manifestaciji. Čeprav to nekim ljudem v koaliciji ni bilo všeč, je bil nek *gamble*, a takrat s to ni obrnilo proti nam - ni bila problematična točka. Kako je to razumela policija ali nacija, ki jim je bilo to namenjeno, je vprašanje. Mislim je bil to *show of force*, da smo del širše fronte, ki nam to dovoljuje. Ampak tega se ne ve, kako je takrat delovalo.

Če pa imaš projekt, ko hočeš zgraditi neko širšo skupnost, kar pomeni, da deluješ javno, v sodelovanju z drugimi, z mediji. Nekako hočeš graditi zgodbo identitete ali pozitivno javno podobo. Tam je malo višje postavljen prag. Moraš si postaviti vprašanje: Kaj s tem sporočam in kaj mi to (maskiranje) pomaga ali ne. Mogoče tu ta zastrašujoča podoba deluje kot negativen dejavnik, ki jo je treba v naprej predvideti in se mogoče odločiti, da v tem primeru pa ne. Odvisno je od konteksta, kaj je tvoje jedro projekta in pri tem se lahko poigravaš. Potrebno je razmišljati o obeh opcijah, da ko se odločiš za eno veš zakaj si se odločil. To so kompleksna vprašanja.

Se ti zdi, da si z masko bolj varen na protestih ali bolj izpostavljen?

Dobro vprašanje. To je res odvisno od tega kakšna je situacija. Načeloma ja. Če pa si izrazita manjšina, recimo eden od desetih na sindikalni demonstraciji v državi kjer radi lovijo svoje radikalce, pomoje nisi bolj varen. Kvečjemu obratno. Če pa si v eni močni ekipi pa si bolj varen. Se pa s tem vzpostavi večja pozornost.

Si imel kakšno slabo izkušnjo zaradi ne nošenja maske ali obratno: prav zaradi nošenja maske?

Z masko gor nikoli nisem imel slabih izkušenj. Imel pa sem izkušnjo bližnjega srečanja z enotno policije, ki se je končalo tako, da so me identificirali na podlagi posnetkov iz kamer. Tu se res pojavi vprašanje *pro et contra* maskiranja. Preveč bi bilo, da bi rekel, da če bi imel masko, da me ne bi mogli identificirati. Lahko rečem, da če bi bil maskiran, bi to pozitivno vplivalo na tisto situacijo in kasnejšega sodnega postopka. Vem pa, da način kako sem bil oblečen ni pomagal k moji anonimizaciji.

Masovno maskiranje ima nek smisel, tudi če so vsi enako oblečeni, ker v pravnih postopkih se krivda vedno individualizira.

Se ti zdi, da si nošenjem maske bolj povezan s skupino in da se lažje identificiraš s skupino?

Definitivno deluje kot dejavnik gradnje kohezivnosti neke ekipe. Olajša to, da so ljudje skupaj odločajo kaj bodo delali in da so skupaj na protestu, da se ne porazgubijo. To povzroča neke vrste identifikacijo in grupiranje. Tako kot verjetno kakšen drug atribut. Maskiranje ima to dodatno razsežnost konfrontacijskosti že navznoter - ljudi s katerimi demonstriraš, ker veliko ljudi to dojema kot grožnjo, problem in resen *issue*. Mislim, da je za veliko ljudi, ki se maskirajo to tudi zabava: imeti nekaj skupnega, nek element.

Misliš, da maskiranje lahko razumemo kot upor proti nadzoru?

Kakšno vprašanje pa je to? Seveda! To je del prakse upiranja. Je pa odvisno od konteksta: pri nas se mi to ne zdi. Težko si zamisli, da bi pri nas to tako delovalo... čeprav, spet, na ravni posameznika imajo ljudje zelo različne razloge in res jim ne bi oporekal. Pri nas je vseeno relativno varno delat stvari javno. Kje drugje pa ne vem, če bi to imenoval upor, ampak res samozaščitna praksa. Prem meseci mi je kolegica iz tujine lepo rekla, ko smo imeli to debato »Seveda se bom maskirala, vsaj nekako, ker so povsod kamere.« Je učiteljica in to je nekaj kar gre v CV in ni okej. Ne more si privoščiti tega, da je zraven kakšne scene, ne gleda na to kaj ona počne. To se meni zdi popolnoma razumno.

Se ti zdi, da se maskiranje kot metoda učinkovita ali gre za simbolno dejanje?

Maska ima simbolni pomen, ki je pozitivno nabit. Mislim, da se sploh ne bi smela črta potegniti: tu je maskiranje kul, tu pa ne več. Je pomembno, na ravni reprezentacije, da nekaj funkcionira kot podoba radikalne imaginacije. Se mi zdi dobro, da te podobe obstajajo, krožijo in da jih vsak napolni z neki svojimi projekcijami.

Uporabno se mi zdi tudi to, da lahko z vprašanjem o maskiranju lahko vidiš na kateri strani je kdo. Olajša ti politično manevriranje skozi prostore, projekte, iniciative. Če se nekdo zapiči v maskiranje, se lahko sicer potrudiš in vidiš ali so še kakšne druge točke nestrinjanja in ugotoviš ali ima to smisel ali ne. Če sprejmeš liberalno pozicijo

in rečeš to pa res ne, to pa ne sodi na protest, ker smo za socialni dialog, s tem si že na drugi strani.

Mislim, da je dobro se poigravat s temi kontradikcijami, nasprotji in se jih zavedat. In potem je to okej. To je zelo pomembno. Hkrati se zavedati nekih objektivnih razlogov zaradi katerih je maskiranje v nekih situacijah zelo pozitivno in predstavlja zaščitni ukrep, ki je boljše, da se ga navadimo. Po drugi strani se zavedati kakšne učinke ima to na druge, kakšne reprezentacije utrjuješ v družbi, koliko se s tem blokiraš. Zakaj so reprezentacije takšne kot so je jasno: ker živimo v družbi razrednega boja. Vemo, kdo ima načeloma nadzor na reprezentacijami te družbe.

Kakšno vlogo igra maskiranje na protestih v slovenskem prostoru?

Spet bi rekel, 27. April. Ta akcija zelo odstopa od marsičesa sproduciranega; zaradi procesa, vpetosti.

Pomembno je pogledati kaj še ljudje, ki se maskirajo počnejo. Ali delajo še kaj drugega ali pridejo ko nekdo nekaj organizira in se le sprehodijo z masko. To, recimo mene ne gane. Zanimivo se mi zdi opazovati, kako te nosilci razvijejo odnos do mask: jim daje presežen občutek varnosti. So v prvih vrstah in kričijo, a to je morda njihov največji prispevek k gibanju. To se mi zdi problematično.

PRILOGA E: INTERVJU Z RAMONO BRAJDIČ

Intervju z Ramono, vprašanja postavlja Mateja Fajt

2. maj 2012, Ljubljana

Kakšne vrste mask si že nosila, oziroma na kakšne načine si se že maskirala na protestih?

Ponavadi poskrbim za osnovno mero samozaščite. Nosim ruto in kapuco in to je to.

Zakaj si se odločila za maskiranje?

To ni na vseh protestih enako. Recimo na antifašističnih protestih, zaradi samozaščite, ker je narava taka, da določena fašistična gibanja spremljajo naše fotografije. Na nekaterih protestih je ta samozaščita zaradi policije, da jim vsaj otežimo prepoznavanje, da bi jim onemogočili lociranje - po njihovem mnenju - bolj prepoznavne ljudi iz gibanja. Na tak način te na naslednjih protestih lažje

identificirajo in okličejo za organizatorja. To je seveda povsem skregano z našim načinom organiziranja. Tretja varianta je, da si na tipu protesta kjer je prisotnih ogromno kamer in velja samozaščita zaradi novinarjev. Zadnja varianta je, da je včasih zelo pomembno za skupino, da se na protestu vzpostavi neka dinamika, moč, energija. Če smo vsi, ne bom rekla uniformirani, ampak zamaskirani ti to da dodatno energijo in je to dobro za skupino. To je seveda najredkeje. Večinoma gre za samozaščito.

Kakšne meniš so prednosti in slabosti maskiranja na protestih?

Samozaščita pred policijo, fašisti in mediji....mediji seveda zaradi prvih dveh skupin. Prednost je tudi energija skupine. Poleg tega pa tudi, da znamo navzven pokazat, da mislimo resno. Pokažeš, da si del radikalnega gibanja.

Slabosti so, da je s strani policije več konfrontacijskosti. Negativno je tudi kako to sprejemajo ljudje. Treba je strateško premisliti na katerih protestih nositi maske. V Grčiji je popolna neumnost iti na protest brez maske. V Ljubljani, recimo, pa ni vedno najbolj pametno. Če želimo anarhisti delovati javno: z imeni, obrazi in telesi.... Mislim, da ljudje niso navajeni na direktne akcije in pride do neodobravanj. Slovenska družba ni tako spolitizirana kot recimo Grčija ali Nemčija. To je potem odbijajoč element; to so nasilneži, skrajneži, da ne rečem celo teroristi. To je včasih slabo za gibanje. Ni pa to vedno slabo. Pozitivna izkušnja je bila, ko smo se maskirali na antifa protestu. Bil je odličen blok, odlična energija, ljudje so nas pozitivno sprejeli. Kdaj drugič pa smo pametno presodili, da raje ne. Nismo pa bili nikoli soočeni s tem vprašanjem, razen s strani drugih tovarišev, da morda ljudje negativno percipirajo to, da se maskiramo. Maske, seveda, prinašajo s sabo tudi konotacije.

Kakšne konotacije meniš, da nosijo?

Če ljudje vidijo ljudi v maskah na protestu veliko lažje identificirajo. Seveda nekateri identificirajo s strahom, nekateri pa identificirajo: »To so anarhisti in so *for real!*«. Mislim, da prepoznavajo to kot tisti del gibanja, ki stoji za tistim kar govori in si upa zastavit za svoje besede in si upa zastaviti to s telesi.

Se ti zdi, da si z masko bolj varna na protestih ali bolj izpostavljena?

Oboje. Če si eden izmed redkih, si veliko bolj izpostavljen. Posledično potem ne predstavljaš nobene grožnje policiji in si zaradi tega tudi že varen. Če pa si v širši

množici zamaskiranih, si bolj varen. Na protestih se vsi zavzemamo, da imamo nadzor dogajanjem, še posebej če ga mi organiziramo, se pa hitro zgodi, da ga izgubiš – zaradi provokatorjev s strani policije. Če se karkoli zgodi; si lokalni aktivist, ki se drugače izpostavlja, si z masko veliko bolj varen. Če se zgodi kakšna situacija imaš več opcij kako boš odreagiraj in ne rabiš nujno samo mirit situacije, kar bi se lahko zgodilo, če ne bi imel maske.

Si imela kakšno slabo izkušnjo zaradi ne nošenja maske ali obratno: prav zaradi nošenja maske?

Edina slaba izkušnja je bila, ko se nam je nekoč očitalo - in to s strani tovarišev iz gibanja -, da smo zaradi mask po nepotrebnem zradikalizirali protest. Mislim, da je bil celo očitek, da ne razumemo politične konotacije maskiranja. Na sami demonstraciji smo dokazali, da nimajo prav.

Misliš, da maskiranje lahko razumemo kot upor proti nadzoru?

Po eni strani ja. Ne bi rekla temu upor, gre pa za samozaščito - izogibanje nadzoru. Mislim, da se s črno barvo čisto simbolično vklapljamemo v neke zadeve, v sporočilo prihajajoče smrti sistema. Ni naključje, da smo v črnem, ne smemo pa se slepiti, da smo v črnem zaradi *lajfstajla*, ampak zato, ker nas je težje prepoznati. Na sojenih smo dejansko videli, da to deluje. Zlitje z množico ti pomaga, da si bolj svoboden! Tudi v svojem ravnanju na demonstracijah, se ti z masko podaljša meja do kje boš šel. Ni to vprašanje strahopetnosti ampak za vprašanje neumnosti, če se ne zaščitiš.

Se ti zdi, da se maskiranje kot metoda učinkovita ali gre za simbolno dejanje?

To je odvisno od tega kaj si vzameš kot cilj maskiranja. Cilji, ki sem jih prej omenila - samozaščita, se mogoče vedno ne uresničijo zaradi agresivnih metod policije. Načeloma mislim, da zadosti ta cilj. Tudi simbolno se mi zdi, da je bil učinek vsaj nevtralen, če ne celo pozitiven. Nevtralen, v smislu, da ni spremenilo ničesar, da smo nosili maske.

Se pa hitro zgodi, da bi to smo maskirani, vneslo nek nemir v samo demonstracijo in navzven. Moraš biti zelo previden, ko se kolektivno odločaš ali boš uporabljal maskiranje. Včasih, v določenih protestih, bi izpadlo blazno neproduktivno, da bi prišli zamaskirani. Takrat je dobro, da se odločimo, da ne. Odvisno od priložnosti.

Kakšno vlogo igra maskiranje na protestih v slovenskem prostoru?

V zadnjih desetih letih je bilo nekaj demonstracij, ampak vsaj polovica je bila takih, ko se mask ni uporabljalo. Iz prej omenjenih razlogov. Mislím, da dosedaj ni bilo nikoli res negativno sprejeto, se mi pa tudi zdi, da nekega pretiranega pozitivnega presežka navzven tudi ni bilo. Razen nekaj primerov protestov, ki so bili bolj nočne akcije, so pa za notranjo dinamiko dale zelo pozitivno energijo. Tudi v smislu, da se naučiš premikat po mestu, kot skupina in da uporabljaš določene taktike, ki morda nekoč pridejo prav. V Sloveniji smo zelo selektivno in v majhnih količinah to uporabljali.

Spomnim se negativnega primera. Večinoma, ko se maskiramo uporabljamo šale ali rute in kakšna sočna očala ali kapuco. To je precej mila oblika, saj tudi rute pogosto niso črne. Je bilo pa nekaj primerov, ko so se ljudje odločili za to »roparsko« masko, ki pa mogoče ni najbolj pametna izbira, saj se mi zdi jo preveč militantne.

Omenjaš samo maske tipa črni blok, kaj pa morda druge vrste mask?

Veliko se v zadnjem času nosijo Anonymous maske. Jaz jih sploh ne obravnavam kot maske, ker so samo simbolne točke. Nikoli se niso uporabljale v smislu samozaščite ali simbolnega sporočila. Ljudje, ki so jih nosili, so skušali ustvarjati videz enotnosti in to se je bolj skušalo dokazati sebi kot navzven. Lastnost njihovega »gibanja« je, da v resnici ni gibanje, niso povezani kot kolektiv in mogoče zaradi tega toliko bolj rabijo vizualno potrditev. Je nekaj kar jih identificira ampak ne predstavlja neke vnaprej premišljene strategije kot pa maskiranje v črnem bloku. Pri anarhistih je tako, da so redki tisti, ki se maskirajo zunaj organiziranih skupin ali skupin, ki so povezane. Zato ne potrebujejo svoje ideologije nositi preko oblek.

PRILOGA F: INTERVJU Z NATAŠO

Intervju z Natašo, vprašanja postavlja Mateja Fajt

9. maj 2012, Ljubljana

Kakšne vrste mask si že nosila, oziroma na kakšne načine si se že maskirala na protestih?

Z ruto.

Zakaj si se odločila za maskiranje?

To smo počeli precej let nazaj, predvsem takrat, ko smo organizirali manifestacije. Z izkušnjami iz tujine si ugotovil, da je bolj smiselno biti na določenih akcijah anonimni. Jaz sem bila na naših demonstracijah večinoma odkrita in nisem nosila mask, ker se mi to ni zdelo potrebno. Plus, da nismo počeli nobenih takšnih akcij ali demonstracij, ki bi karkoli za sabo povlekile in bi bila anonimnost pomembna.

Na nekih mednarodnih protestih v tujini pa sem se ponavadi vedno maskirala, ker se mi je to zdelo zelo pomembno zaradi varnosti. Drugo, znotraj črnega bloka kot takega, je tudi deloma sama simbolika anonimnosti, nepomembnosti posameznika in njegovega obraza. Pomen je v sporočilu, ki je bolj vidno, če imaš množico anonimnih ljudi.

Kakšne meniš so prednosti in slabosti maskiranja na protestih?

Slabost se mi zdi, da se skrivaš, da predstavlja to nek strah pred tem kaj pravzaprav zagovarjaš in kaj si. Da ti kot oseba ne stojiš za svojimi idejami katere predstavljaš kot protestnik. Poleg tega tudi, da izgleda lahko zastrašujoče. Predstavlja nek strah. Je tudi nepraktično.

Meni se zdi uniformen del tega unitaren in izgleda kot uniforma; določena enota, masa, ki nima posameznika ampak je stopljena masa istih idej. Proteste razumem kot pluralnost, mnogoterost idej, posameznikov.

Če pa gledaš iz druge strani kaj se dogaja; s strani države, represije in oblasti. To so neki vzorci, ki jih izvabijo iz posameznika, da začne razmišljat o lastni varnosti, identiteti, posamezniku kot delu množice in se posledično maskira. Nek represivni organ z vsemi orodji moči in oblasti nastopa z močnim aparatom nadzora s katerim posledično tebe, kljub vsem demokratičnim načelom, locira, izvzame in kaznuje. To se nanaša tudi na celo gibanje; če izvzameš posameznika in se na njega spraviš z vsemi možnimi prisilnimi sredstvi potem posledično lahko razbiješ gibanje. Začne se z globami in na koncu lahko obtičiš v zaporu.

Zdi se mi smiselna taktika nekega dela protestov, ki je hkrati lahko pomemben del protestov danes. Maskiranje je bilo in še bo potreben del, ki varuje protestnike in predstavlja neke bolj radikalne ideje. Ves ta radikalizem se mi zdi odgovor na samo nasilje s strani vseh oblastnih organov, ki nastopijo v demokratičnih sodobnih družbah.

Se ti zdi, da si z masko bolj varna na protestu ali bolj izpostavljena?

Odvisno. Gre za več stvari. Odvisno kakšno masko nosiš, kakšne embleme drugje nosiš. Neka maska ali rutka ti bore malo pomaga, če si pisano oblečen ali če oblek ne menjaš skozi protest. Cela uniformnost sledi temu, da so uniformirani vsi. S strani represivnih organov te lahko en našitek izda in sledijo iste posledice, če ne bi nosil maske.

Maske kot take ti morda res predstavljajo varnost, a ne absolutno. Izkušnja iz Genove kaže ravno na to, da lahko nošenje maske predstavlja pravo neprijetnost na samem protestu. Če obstaja nerazčiščena debata znotraj gibanja v razumevanju nasilja/nenasilja, anonimnosti, brez-obraznosti, lahko pride do konfliktov. Smešno je, da znotraj protestov nastane tak pritisk na posameznike, ko pa jih recimo 80 % ni nič nasilnega naredila.

Torej, se ti zdi, da različne vrste protestniških mask nosijo različne pomene?

Anonymous maske so samo korak naprej. Recimo črni blok se je unificiral v črnino, se zaprl, predstavljal nekaj strašljivega. Anonymous maske so na humoren način z rahlim nanašanjem na tradicijo, zgodovino, zgodovinsko osebnost z neko praktično pustno masko, spet poenotile neko gibanje, ki izhaja iz iste ideje črnega bloka ali katerekoli zamaskirane množice. Anonymous, zanimivo, ne predstavljajo nekega strahu. Črni blok pa spodbuja blazne grožnje, strah in nadzor. Ogromno represije boš požel če boš v črno maskiran. Anonymous zvenijo zelo nedolžno. Dejansko zato, ker na ulici so nedolžni, so pa veliko bolj nevarni na medmrežju. Če bi to gibanje bilo vsaj malo bolj strukturirano in imelo neko idejo bi lahko prineslo velike spremembe.

Si imela kakšno slabo izkušnjo zaradi ne nošenja maske ali obratno: prav zaradi nošenja maske?

Če ponovno omenim izkušnjo iz Genove. Nas so takrat izžvižgali, napadli. Počutiš se izvzeto. Skupaj še z enim aktivistom sva se sproti preoblačila, da sva se lahko infiltrirala v ostale dele protesta. Je neka taktika, da opereš prizvok uniformiranosti, zamaskiranosti....in neka smešna preobrazba.

Se ti zdi, da si nošenjem maske bolj povezana s skupino in da se lažje identificiraš s skupino?

Ja, na nek način. Načeloma to izgleda zelo *fajn*; vsi smo v črnem, se najdemo, vsi vemo kdo je kdo. Črni blok je taktika, strategija kako naj bi določen protest speljal in niso to ljudje.

Tu je ključen minus maskiranja: infiltracija. Posameznikov iz širokega spektra; ne samo policije, neo-nacistov, ampak splošnega množstva *lunatikov*, ki lahko pridejo noter in lahko delajo izven principov tega taktičnega blagega nasilja. Težava, ki se pojavi je, da *fajn* izgleda in da se prepoznaš. A, s kom pa se prepoznaviš? Mislim, da dejansko taktika maskiranja deluje samo znotraj kolektivov, skupin, ki se poznajo in točno poznajo principe delovanja, načel in med samo stoji en za drugim. Kot sam posameznik znotraj take črne mase si zgubljen. Na velikih protestih se ravno zaradi te anonimnosti vsi bojijo infiltracije. Večja je pripadnost temu, da stojiš skupaj s skupino in samo s to skupino delaš akcije.

Misliš, da maskiranje lahko razumemo kot upor proti nadzoru?

Deloma ja. Simbolično deloma. Ti simbolno opozarjaš na problematike, ki jih sodoben nadzor predstavlja. Ravno prek maskiranja in teh idej se je izpostavila ogromna struktura ali internetnih omrežji, kamer po mestu, vprašanje anonimnosti posameznika, pravica do anonimnosti in svobode delovanja. Prek tega se je odprla Pandorina skrinjica kaj nadzor zmore in kaj lahko najde, kakšne stopinje in kako lahko izostri posameznika iz mase in ga najde in mu dokaže krivdo.

Se ti zdi, da je maskiranje kot metoda učinkovita ali gre za simbolno dejanje?

Danes se mi zdi simbolno. Saj je bilo ubistvu vedno neko simbolno sporočilo. Kakorkoli gledamo ta nasilna dejanja gre za simbolično in ne fizično nasilje: uničevanje privatne lastnine, napadi na stavbe, bankomate, grafitiranje. To ni nasilje, po sami definiciji ni nasilje. Gre za blago verzijo, ki se jo predstavlja kot veliko hujše nasilje v imenu manipulacije spektakla, represije nad gibanjem in s tem se izgublja ideje protestov. Po eni strani neki protesti postanejo zelo opazni in vidni - zaradi spektakla samega. Hkrati pa spektakel posrka samo vsebino.

Sama metoda ali taktika maskiranja je učinkovita do neke mere. Če gledamo kaj naj bi protest predstavljal ali kaj naj bi civilna družba bila ...v realnosti to dejansko ne obstaja, to fizično ne obstaja! V nekem prostoru, kjer bi želel izražati kritiko si odcepljen od tega. Nimaš vstopa na konference ali področje konferenc, da bi podal svoje mnenje. Kot posameznik imaš XY predstavnike, ki naj bi te zastopali, a te

dejansko ne. Demokracija je itak neka sodobna farsa. Civilna družba, ki naj bi imela moč je odrinjena, takoj ko postane močna - jo izolirajo, odstranijo. Pacifisti so pretepeni, zaplinjeni. To so situacije, ki se fizično dogajajo. Tu se pojavi vprašanje posameznika, posameznikove integritete in dostojanstva; do katere mere boš pustil, da nekdo udriha po tebi. Tukaj je dvojnost tega, te lastne taktike kako se s tem soočaš. Zato se mi zdi absurdno, da ne bi uporabljali teh mikro orožji, ki jih imaš. Mikro orožja so absurdno »bebasta« v primerjavi z represivnimi orožji, ki jih ima recimo policija. Tvoja orožja so neki kamni, par *flaš* bencina in maska, nasproti orožju, puškam, bombam. Logično je, da posamezniki, ki se bodo borili zase in za svoje ideje ne bodo imeli pomislekom pred tem da se aktivno branijo. Oni postanejo tampon, da množic ne poteptajo. Strinjam se z mnogoterimi taktikami, a vsak miren protest se bo spreobrnil v nasilnega ne glede na to ali je v naprej predvideno ali ne. Takoj, ko bo začel dosegat svoje bo postal grožnja in bo soočen z močno represijo. Tega se je potrebno ubranit.

Ali z maskiranjem na protestih kaj sporočaš in kako misliš, da to razumejo drugi akterji?

Če kdo najbolj to razume je to policija. Edini posamezniki, ki se maskirajo v praksi so oni in to z razlogom. Vedo zakaj se maskirajo; ob akcijah, ki so njim nevarne za nadaljnje življenje. Gre za isto stvar, a ko se oni maskirajo nastopajo iz pozicije moči, medtem ko ti boš lociran in identificiran, ter ti posledično lahko ogrozi svobodo. Drugi pa tega ne razumejo. Potrebuješ osebno izkušnjo omejenosti, ukleščenosti, pritiska, izločenosti, zastraševanosti, kaznovanosti, da lahko razumeš situacijo, v kateri bi rad povedal svoje mnenje brez svojega imena in obraza. Šele, ko to izkušnjo imaš ali jo posredno doživiš, boš to začel razumeti. Mogoče celo razumet neke taktike, strategije, načine ali celo neko uniformnost. Če izhajaš samo iz posameznika, ki živi svoje življenje in se z določeno situacijo ne strinja, verjame v osnovne demokratične vrednote, se udeležuje protestov ali jih samo gleda in podpira-ali ne, ga bo to zastrašilo, ker stanje vojne je zastrašljivo. Stanje miru je po drugi strani, zadovoljujoče. Čeprav se nihče ne zaveda, da stanje miru pride zaradi posledic stanja vojne. Zavedat se moraš te korelacij, po drugi strani se moraš zavedati iz kakšne pozicije šibkosti izhajaš.

Kakšno vlogo igra maskiranje na protestih v slovenskem prostoru?

Smiselno nikoli ni bilo. Do neke mere se mi zdi tudi absurdno, ker smo se vsi poznali, poznali so nas tudi policaji. Z maskami ali brez. Poudarila bi, da nikoli nismo bili uniformirano maskirani, bili smo bolj simbolno maskirani. Če je kdo bil uniformno maskiran je zaradi tega izstopal od skupine. Pri nas ni bilo potrebe. Ljubljana je majhno mesto, protesti so majhni, aktivistična scena je majhna; prepoznavnost je tako velika in klavstrofobična, da sploh ne rabiš imeti maske, ker bi te tudi brez maske lahko dobili. Tega smo se ves čas zavedali. Maskiranje smo izbrali predvsem zaradi taktičnosti: enotnosti bloka, enotnosti nekega gibanja, kazanja kdo smo, koliko nas je. V nekem obdobju je bilo to skrajno funkcionalno. Bilo nas je veliko. Anarhistični blok je predstavljal neko široko veliko množico ljudi znotraj širšega gibanja.

Jaz to razumem bolj kot kopiranje nekih modelov, v smislu identificiranja: vsi smo bili del globalnih zgodb, prinesli smo jih sabo, ponotranjili smo jih. Gradiš neko solidarnost, bolj bi rekla, prepoznavnost, da se identificiraš neko strategijo globalnega gibanja. Posledično vpliva na lokalni nivo. Pri nas je morda maskiranje izgledalo absurdno, a v tisti situaciji niti ne, ker je bilo precej razširjeno. To se je sčasoma izgubilo. Do antifaja. Na podlagi širše ideje so se združile skupine in posamezniki. Tukaj se mi je zdelo edino smiselno, da so ljudje maskirani. Situacija je bolj vezana na neke subkulturne spore in dejansko lociranje posameznikov. Gre za prvo situacijo v zgodovini pri nas, ko je bilo maskiranje potrebno za določene posameznike in je bilo dobro. Medtem, ko na drugih protestih se mi to zdi bolj simbolično kot pa zaradi kakršne koli varnosti.

PRILOGA G: INTERVJU S PETRO

Intervju s Petro, vprašanja postavlja Mateja Fajt

9. maj 2012, Ljubljana

Kakšne vrste mask si že nosila, oziroma na kakšne načine si se že maskirala na protestih?

Kapuca in ruta. Kaj drugega ne. To večinoma na akcijah, enkrat pa tudi na protestu.

Zakaj si se odločila prav za to vrsto maske?

Ker ni šlo za legalne akcije. Previdnostni ukrepi pač. Kamere so povsod!

Kakšne meniš so prednosti in slabosti maskiranja na protestih?

Smiselno se mi zdi, če je kolektivno. Omogoča prikritje individualnosti. Slabe strani so maskiranje v ne pravih momentih. To, da se ljudje maskirajo na protestih kjer to ni smiselno.

Na katerih protestih pa misliš, da to ni smiselno?

Jaz se nikoli ne bi maskirala na sindikalnih protestih...na nekih splošnih protestih. Razen, če ne gre za nek blok kjer se ljudje zmenijo in je tudi del protestnega nastopa. Na ACTA protestih so se Anonymous maske zdele zelo smiselne, čeprav so jih ljudje individualno nosili, ker nosijo neko sporočilo. Je simbol svobode na internetu in ne gre toliko za prikritje identitete kot za poistovetenje z idejo anonimnosti in svobode na internetu. So pa po izgledu zelo pustne maske in zato mogoče ni takega odpora do njih. Na glavo si jih da čisto vsak. Črne kapuce in rute pa ne navleče vsak.

Kakšne vrste zaščite nudi maska na protestih?

Nudijo vedno manj zaščite. Pri nas je vprašanje če je to sploh oblika zaščite na protestu - gre bolj za imidž kot pa zaščita pred tem, da bi policija individualno ljudi prepoznala. Tudi protesti pri nas potekajo na način, da ne vključujejo nekih ilegalnih akcij, da bi se ljudje mogli zaščititi. Pri kakih akcijah kjer pa gre za neke ilegalne stvari, pa se mi zdi smiselno.

Se ti zdi, da si z masko bolj varna na protestu ali bolj izpostavljena?

V zadnjem času se mi zdi, da to vse bolj pomeni izpostavljenost. V tujini, recimo v Nemčiji, je maskiranje že prepovedano in to pomeni izpostavljenost represiji države. Hkrati pa gre za izpostavljenost drugim ljudem na protestu.

Si imela kakšno slabo izkušnjo zaradi ne nošenja maske ali obratno: prav zaradi nošenja maske?

Ne, ker nisem bila pogosto maskirana.

Se ti zdi, da si nošenjem maske bolj povezana s skupino in da se lažje identificiraš s skupino?

Sigurno je nek faktor. Zato se mi maskiranje zdi smiselno ravno v skupini; kot skupinska odločitev.

Se ti zdi, da je maskiranje kot metoda učinkovita ali gre za simbolno dejanje?

Predvsem simbolnost, vsaj pri nas.

Ali z maskiranjem na protestih kaj sporočaš in kako misliš, da to razumejo drugi akterji?

Ustvarila se je fama okrog mask, okrog črnega bloka, okrog tako imenovanega nasilja. Vse to se združi v podobi črno oblečenega, zamaskiranega človeka. Ostali ljudje na protestu tega ne sprejmejo kot nekaj pozitivnega ali legitimnega. Ta spika se je pogosto pojavila tudi pri Occupy – fetišizacija nenasilja. Razlog, da je to tako je predvsem zaradi medijske fame. Ljudje, ki imajo distanco do maskiranja nimajo te izkušnje.

Kakšno vlogo igra maskiranje na protestih v slovenskem prostoru?

Odvisno od tipa protesta in tipa akcije. Pri nekih akcijah se mi zdi smiselno se maskirat. Zanimivo je, da je potrebno nekatere ljudi opozarjat, da se je dobro maskirat kot del samozaščite. Ljudje tega niso navajeni, mogoče ravno zaradi te fame: »Maskiranje? Ne, ne. Vse kar delam, delam s svojim obrazom.« To se mi zdi čisto legitimna pozicija, ki jo tudi sama zagovarjam. V nekaterih situacijah, pa je treba bit zamaskiran. Na protestih je odvisno od momenta, za kakšen protest gre, kaj je sporočilo in kdo to organizira. Je stvar odločitve.